

SİYASAL BİLİM ve HUKUK

MİLLETLERARASI HUKUKA GÖRE MİLLETLERARASI ANDLAŞMALARIN AKTI

Prof. Dr. A. Suat BİLGE

Bundan evvelki bir yazımızda milletlerarası andlaşmaların türk hukukuna göre akti konusunu ele almıştık.¹ Bu yazımızda belirttiğimiz üzere andlaşmalar hukuku hakkındaki Viyana Sözleşmesi henüz kesinleşmemiştir. Bu sebeble konuyu milletlerarası hukuk bakımından incelemeyi sonraya bırakmıştık. Sözleşme bu yıl son şeklini aldı. Bu ve bunu izleyecek yazılarımızda Sözleşmeyi ele alacağız.

Andlaşmalar hukuku hakkındaki Viyana Sözleşmesi uzun bir hazırlık çalışmasından sonra meydana getirilmiştir. Sözleşme konusu Milletlerarası Hukuk Komisyonunun gündemine 1949 yılında geçmiş, birbiri arkasından raportörler tayin edilmiş ve taslak nihayet 1966 yılında tamamlanmıştır. Sözleşme taslağı hazırlanırken bölüm bölüm ve sonradan tümü hakkında hükümetlerin görüşleri alınmıştır. Ayrıca konu Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 6 ncı Komisyonunda görüşülmüştür. Bu görüş ve görüşmelerin ışığı altında oluşan taslak 1968 ve 1969 yıllarında Viyanada iki devrede toplanan diplomatik konferansa sunulmuştur. Konferansın ikinci devresi 22 mayıs 1969 tarihinde sona ermiştir. 103 devletin katıldığı Konferans son işlemine ekli olarak 85 madde ve bir ekden meydana gelen bir sözleşme ile, teşekkür kararları dışında, üç karar ve iki bildiri kabul etmiştir.

Konferansın kabul ettiği Sözleşme sekiz bölümden meydana gelmektedir. I nci bölüm giriş, 2 nci bölüm andlaşmaların akdi ve yürürlüğe girmeleri, 3 ncü bölüm andlaşmalara saygı ve bunların uygulanma ve yorumlanmaları, 4 ncü bölüm andlaşmaların bütün ve bazı taraflar arasında değiştirilmeleri, 5 nci bölüm andlaşmala-

(1) A. Suat Bilge, 'Türk Hukukuna göre milletlerarası andlaşmaların akti', S.B.F.D. 1968 C. XXII, sayı 2 s. 97-149.

rın butlanı, uygulanmalarının ortadan kalkması ve durdurulması, 6 ncı bölüm çeşidi hükümler, 7 nci bölüm emanetçi, bildiri, tashih ve tescil ve 8 nci bölüm son hükümler ile ilgili kuralları tesbit etmektedir.

Sözleşmenin giriş bölümü beş maddeden meydana gelmektedir. Bu maddeler Sözleşmenin kapsamını, içinde geçen deyimleri, Sözleşme kapsamına girmeyen anlaşmaları, Sözleşmenin geriye gitmesini ve milletlerarası kuruluşlarla ilgili anlaşmaların durumunu belirtmektedir. Sözleşme genel olarak devletler arasındaki yazılı anlaşmalara yürürlüğe girdikten sonra uygulanacaktır.

Sözleşme anlaşmalar hakkında milletlerarası hukukta mevcut teamüli kuralları ve son uygulamaları yazılı kurallar haline getirmiştir. Sözleşme, üye sayısı gittikçe artan milletlerarası camianın hukuk düzenini ve devletler arasındaki münasebetleri ilgilendiren anlaşmalar hukukunu hem dünya devletlerini kapsıyacak bir esneklikte hem de anlaşmalara saygı ile devletlerin eşitlik ve ancak kendi rızaları ile bağlanma ilkeleri arasında bir denge kurma amacını gütmüştür.

Bu yazıda ele alacağımız Sözleşme bölümü anlaşmaların akti ve yürürlüğe konmaları ile ilgili 2 nci bölümdür. Bu bölüm üç kesimden meydana gelmektedir. I nci kesim anlaşmaların akti, 2 nci kesim ihtirazi kayıtlar ve 3 üncü kesim anlaşmaların yürürlüğe konmaları ve geçici olarak uygulanmalarına ilişkin kuralları tesbit etmektedir. Bölümü Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak ve açıklamalar ile² diplomatik konferansın zabıtlarını gözönüne alarak Sözleşme metnini³ madde madde yorumlayarak inceleyeceğiz.

KESİM I

Andlaşmaların Akti

Bu kesimde anlaşma akti için ehliyet ve yetki, anlaşmaların metinlerinin kabul ve tevsikleri, devletlerin bir anlaşma ile bağlanmaya rızalarının imza, anlaşmayı meydana getiren belgelerin de-

(2) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun 3-28 Ocak ve 4 Mayıs 19 Temmuz 1966 tarihli toplantı devresine ait Raporu: Birleşmiş Milletler Genel Kurul A/6309 9 Eylül 1966

(3) Anlaşmalar Hukuku hakkında Viyana Sözleşmesi; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, A/Conf. 39/27 23 Mayıs 1969

ğış-dokuşu, onaylama, kabul, tasvip ve katılma ile ifadeleri, bu ifadenin diğer taraflara ulaştırılması ve bağlanılan andlaşmayı kısmen kabul imkânı ve andlaşmanın ilerde uygulanmasına engel olabilecek işlemlerden kaçınma hakkında kurallar yer almıştır.

« Madde 6⁴ »

Devletlerin andlaşmalar akti ehliyeti
Her devlet andlaşma akti ehliyetine sahibidir. »

Madde bütün devletlerin andlaşma akdine ehil oldukları kuralını teyid etmektedir.⁵

Milletlerarası Hukuk Komisyonu madde taslağını hazırlarken bazı üyeleri böyle bir maddenin gerekli olup olmadığı üzerinde durmuşlardır. Bu üyelere göre devletlerin andlaşma aktine ehil oldukları tartışmalı bir konu değildir.

Devletlerin bu ehliyetleri Sözleşmede yazılı olmasa da vardır. Bundan evvel hazırlanan sözleşmelerde, meselâ diplomatik ve konsolosluk ilişkileri kurma bakımından devletlerin ehliyeti belirtilmemişti. Bu Sözleşmede de belirtilmesine lüzum yoktur. Bu görüşe karşılık Komisyonun çoğunluğu andlaşma aktinde durumun farklı olduğunu ve devletlerin bu ehliyetinin Sözleşmede belirtilmesinin faydalı olacağı görüşünü savunmuşlardır.

Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı madde tasarısı iki fıkradan meydana geliyordu. 1 nci fıkra devletlerin, 2 nci fıkra federe devletlerin andlaşma akti ehliyetini belirtiyordu. 2 nci fıkra mevcut uygulamayı yansıtmakta idi. Bazı federe devletler andlaşma aktetmekte idiler. Klasik örnek İsviçre kantonlarının ekonomi, komşuluk ve polis gibi konularda andlaşmalar aktetmek ehliyetinin varolması idi. Sonradan birçok federal devletlerde federe devletlere benzer yetkiler tanınmıştır. Fıkroda öngörülen ehliyet federe devletlerin birbirleri ile değil diğer bir yabancı devletle yapa-

(4) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak :

« Madde 5 »

Devletlerin andlaşmalar akti ehliyeti

1. Her devletin andlaşmalar akti ehliyeti vardır.
2. Bir federal birliğin üye devletleri, federal anayasa andlaşma akti ehliyetini kabul etmişse bu anayasada yazılı sınırlar içinde böyle bir ehliyete sahip olabilirler.»

(5) Jean Huber, Le droit de conclure des traités internationaux, Lausanne Librairie Payot 1952.

cağı andlaşmalar hakkındaki ehliyet idi. Federe devletlerin bu andlaşmaları kendi adlarına mı yoksa federasyon adına mı yaptıkları problemi çözümlenmeyip ilgili federasyon anayasasına bırakılmıştı.

Doktrinde federe devletlerin andlaşma akti ehliyetinin tanınması leyh ve aleyhinde görüşler ifade edilmiştir. Böyle bir ehliyetin tanınması leyhinde olanlar bazı konuların düzenlenmesinin federe devletlere bırakıldığına göre bunlara bu konularda andlaşma akti yetkisi vermek gerektiğini ve federal devletlerin aynı konularda andlaşma yapmalarının federe devletlerin yetkilerini kısıtlayacağını ve hatta bu yolla bunların muhtariyetlerinin kaybolacağını söylemişlerdir.⁶ Aksi görüşde olanlar ise devletlerin milletlerarası hukuk düzenine bir bütün olarak, bir şahıs olarak girdiklerini, bunların federal ve federe devletler olarak ayrılamıyacaklarını ve diğer devletlerin federal ve federe devletler arasında yetki paylaşılmasını bilemeyeceklerini ve bu sebeple güçlükler çıkacağını ileri sürmüşlerdir.⁷ Gerçekde problem politikdir. Federal bünyeli devletlerin bu bünyelerini devam ettirmesini isteyenler birinci görüşü, birlik taraftarı olanlar ikinci görüşü savunmuşlardır. Türkiye Kıbrıs'daki türk cemaatinin haklarının korunması bakımından birinci görüşü tutmuştur.

Diplomatik konferansın birinci devresinde de maddenin lüzumu tartışılmış ve maddenin tamamen veya kısmen, yani 2 nci fıkranın metinden çıkarılması için teklifler yapılmıştır. Teklifler red edilip madde Sözleşmede bırakılmıştır. Türkiye tasarı maddenin 1 nci fıkrasının lüzumlu olmayıp metinden çıkarılabileceğini, madde kalacaksa 2 nci fıkranın yazılış bakımından düzeltilebileceğini söylemiştir. Genel oylamada Türkiye maddenin Sözleşmede kalması lehinde oyunu kullanılmıştır.

Diplomatik konferansın ikinci devresinde maddenin 2 nci fıkrasının metinden çıkarılması için yeniden teşebbüsler yapılmıştır. Genel olarak federe devletlerin andlaşma aktine yetkili buldukları kabul edilmekle beraber bunun milli hukukun düzenlemesine bırakılması istenmiştir. Ayrıca bu konuda milli anayasaların yo-

(6) Jacques-Yvan Morin, «Le conclusion d'accords internationaux par les provinces canadiennes à la lumière du droit comparé», The Canadian Yearbook of International Law C. III 1965 s. 127-186

(7) Raymond S. Rodgers, 'Capacity of States of the Union to Conclude Internatinal agreements: The Background and Some Recent Developments' A.J.I.L. C. 61 ekim 1967 No. 4 s. 1021-1028; Covey T. Oliver, 'Treaties, The Senate and the Constitution' A.J.I.L.C. 51 temmuz 1957 No. 3 s. 606-610.

rumlanmasından güçlükler çıkabileceği ve hatta bu vesile ile iç işlere karışmalar olabileceği söylenmiştir. Tartışmalar sonunda 2 nci fıkra metinden çıkarılmıştır. Türkiye çıkarılma aleyhinde bulunmuş ve oyunu açıklarken fıkranın metinden çıkmasının federe devletlerin andlaşma akti ehliyetlerine hanel getirmediğini konferans tutanaklarına geçirtmiştir.

Maddede geçen devlet deyimi genel anlamındadır. Ayrıca tanımlama yapılmadığından milletlerarası hukukun devlet saydığı süljeler andlaşma aktine ehil olacaklardır.⁸ Bir memlekette tek devlet veya hükümet bulunduğu zaman madde kolaylıkla uygulanabilecektir. Fakat Türkiyede kurtuluş savaşında olduğu gibi Ankarada ve İstanbulda iki hükümetin aynı zamanda mevcut olması halinde olduğu gibi durumlarda kimin andlaşma aktine ehil olduğu hakkında tereddüder doğabilir. Çıkabilecek güçlüklerde uygulamada politik düşünceler önplana geçecektir. Böyle düşünceler olmadığı zaman problemin hangi hükümetin memleketi fiilen yönettiğine bakılarak geçici bir çözümlenmeye varılabilir ve sonra bu bir andlaşma ile teyid edilebilir. İkinci güçlük bir toplumun devlet niteliğinin herkesce kabul edilmediği hallerde çıkmaktadır.⁹ Güçlük bu yönü ile tanımlama problemine ilişkindir.

« Madde 7¹⁰ »

Tam yetki belgesi

1. Bir şahıs, bir andlaşmanın metninin kabulü veya tevsiki veya devletin bir andlaşma ile bağlanmasına razı oluşunu ifade için aşağıdaki hallerde bu devleti temsil eder sayılır :

-
- (8) Manfred Lacks, Le développement et les fonctions des traités multilatéraux, Recueil des Cours 1957-II C. 92 s. 257-260; G. Balladore-Pallieri, La formation des traités dans la pratique internationale contemporaine, Recueil des Cours 1949 C. 74 s. 487-491.
- (9) T. Baty, «De Facto Sovereign States» A.J.I.L. C. 45 1951 No. I s. 166-169.
- (10) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak :

« Madde 6 »

Andlaşmaların aktinde devleti temsil için tam yetki

- I. İkinci fıkrada öngörülen haller dışında bir şahıs, bir andlaşmanın metninin kabulü veya tesbiti veya bir andlaşma ile bağlanmak için devletin rızasını ifade için bir devletin temsilcisi gibi sayılamaz, Eğer :
- a) uygun tam yetki belgesini gösteremezse,
- b) ilgili devletlerin niyetlerinden tam yetki belgesinin istenmediği şartlardan anlaşılıyorsa.

- a) *tam yetki belgesini gösterirse; veya*
- b) *ilgili devletlerin uygulamalarından veya diğer durumlardan bu devletin bu şahsı bu bakımdan devlet temsilcisi saydıkları ve tam yetki belgesini göstermesini istemedikleri anlaşılırsa.*

2. *Aşağıdaki şahıslar görevleri dolayısıyla tam yetki belgesini göstermeden devletlerinin temsilcisi sayılırlar :*

- a) *bir andlaşmanın akti ile ilgili bütün işlemler için devlet başkanı, hükümet başkanları ve dışişleri bakanları;*
- b) *gönderen devletle kabul eden devlet aarsındaki bir andlaşmanın metnini kabul için diplomatik misyon şefleri;*
- c) *milletlerarası bir konferansda veya milletlerarası bir kuruluşda veya organlarında yapılan bir andlaşma metninin kabulü için bu konferans, kuruluş veya organlarına devletler tarafından gönderilen temsilciler.»*

Madde andlaşmaların aktinde devletlerin temsilini düzenlemektedir. Bu bakımdan madde devletlerin andlaşma aktederken karşı taraftan hangi hallerde tam yetki belgesi isteyeceklerini ve hangi hallerde bundan vazgeçebileceklerini açıklamaktadır.

Maddede bahsi geçen tam yetki belgesi, Sözleşmenin 2 nci maddesinin 1 nci fıkrasının c) bendine göre bir devletin yetkili makamının devleti bir andlaşmanın görüşülmesi, kabulü veya tevsiki, devletin andlaşma ile bağlanmaya rızasını ifade veya andlaşma hakkında diğer bütün işlemleri yapmak için devleti temsil edecek bir veya birçok şahsı gösteren bir belgedir.¹¹ Belgenin mektup veya telgraf biçiminde mi olacağı metinde tesbit edilmemiş, bu ayrıntı devletlerin uygulamalarına bırakılmıştır. Türkiye andlaşma akti için vereceği tam yetki belgelerini normal olarak Cumhurbaşkanının im-

2. *Aşağıdaki şahıslar görevleri dolayısıyla tam yetki belgesi göstermeden devletlerinin temsilcisi sayılırlar :*

- a) *bir andlaşmanın akti ile ilgili bütün işlemler için devlet başkanları, hükümet başkanları ve dışişleri bakanları;*
- b) *gönderen ve kabul eden devletler arasında bir andlaşmanın metninin kabulü için diplomatik misyon şefleri;*
- c) *milletlerarası bir konferans veya milletlerarası bir kuruluşun bir organında bir andlaşmanın metninin kabulü için bu konferans veya kuruluş veya organına gönderilen devlet temsilcileri.»*

(11) Kaye Holloway, *Modern Trends in Treaty Law*, London Stevens-Sons 1967 s. 384-388.

zası ile hazırlayıp temsilci ile göndermektedir. Acele hallerde tam yetki belgesinin bir telgrafla bildirilmesi zorunluğu doğmaktadır.

Maddenin dayandığı ilke devleti andlaşma aktinde temsil için tam yetki belgesinin gösterilmesidir. Maddenin 1 nci fıkrasının a) bendinde bu ilke belirtilmektedir. Bazı hallerde bir temsilcinin tam yetki belgesini göstermesine lüzum olmayabilir. Meselâ iki devlet herhangi bir konuda bir andlaşma akti için konuşmuşlar veya yazışmalarda bulunmuşlar ve andlaşma yapmak için bir heyet göndereceklerini evelden söylemişlerse böyle bir heyetten tam yetki belgesini göstermesi istenmiyebilir. Fıkranın b) bendi bu gibi halleri gözönüne almaktadır.

Bunun gibi bazı şahıslar sıfatları dolayısıyla andlaşma aktinde tabii temsilci sayılırlar. Maddenin 2 nci fıkrasında sayılan kimseler bu şahıslardır. Bunlar, çok eskiden beri milletlerarası hukukun andlaşma akti için tam yetki belgesini göstermeseler de devlet temsilcisi kabul ettiği şahıslardır. Fıkroda üç kategori temsilci sayılmıştır. Birinci kategori devlet başkanları, hükümet başkanları ve dışişleri bakanlarıdır.¹² Fıkroda devlet başkanlarının yetkisi bakımından başkanlık rejimleri ile parlamanter rejimlerdeki devlet başkanları arasında bir ayırım yapılmamıştır. Türk hukukunda Milletlerarası andlaşmaların yapılması, yürürlüğü ve yayınlanması ile bazı andlaşmaların yapılması için Bakanlar kuruluna yetki verilmesi hakkındaki 31 mayıs 1963 tarihli ve 244 sayılı kanunun 1 nci maddesinde milletlerarası andlaşmaların akti için Türkiye Cumhuriyetinin temsilcilerinin tayini ve bu temsilcilerin yetkilerinin tesbiti, Bakanlar kurulu kararnamesi ile olur denmiştir. Bir usul kuralı olan bu madde Sözleşmeden evvel kaleme alınmıştı. Bu sebeple maddede kimlerin tam yetki belgesi olmadan Türkiye Cumhuriyeti adına milletlerarası andlaşma aktine yetkili olduğu söylenmemiştir. Maddenin arkasındaki düşünce andlaşmaları Türkiye adına hükümetin yapabileceğidir. Bununla beraber Anayasanın 97 nci maddesi Cumhurbaşkanının Türkiye Cumhuriyetini temsil edeceğini öngörmüştür. Bu temsil görevinin 98 nci madde hükmü saklı kalmak şartıyla andlaşma aktini de kapsamaması gerekir. Nitekim milletlerarası münasebetlerin yürütülmesi ve koordinasyonu hakkındaki 5 mayıs 1969 tarih ve 1173 sayılı kanunun 1 nci maddesi bu yetkiyi teyid etmiştir. Aynı madde Başbakanın yetkisini de milletlerarası hu-

(12) Jules Basdevant, La conclusion et la rédaction des traités et des instruments diplomatiques autres que les traités, Recueil des Cours 1926 C. 15 s. 546-552.

kuka atfen saklı tutmuştur. Kanunlarımızda Dışişleri bakanlarının temsil yetkisi hakkında bir hüküm yoktur. Ancak Sözleşme Türkiyeyi bağladığı zaman milli hukukumuz bakımından da kendisi hakkında tam yetki belgesi düzenlenmesine ihtiyaç kalmıyacaktır.

Birinci kategoride sayılan şahısların temsil yetkisi andlaşmalar akdi ile ilgili bütün işlemleri kapsar.

İkinci kategori diplomatik misyon şefleridir. Diplomatik ilişkiler hakkındaki Viyana Sözleşmesinin 3 ncü maddesinde diplomatik misyonun kabul eden devlet hükümeti ile andlaşma görüşmeleri yapabileceği öngörülmüştür. Bu sebeple fıkrada diplomatik misyon şeflerinin temsilciliği kabul edilmiştir. Ancak bu temsilcilik birinci kategori temsilciliğine kıyasla iki bakımdan kısıtlanmıştır. İlkönce diplomatik misyon şeflerinin temsilciliği kabul eden devlet hükümetine karşıdır. Bir diplomatik misyon şefi kendi hükümeti tarafından nezdine temsilci tayin edilmediği bir hükümetle tam yetki belgesi olmadan bir andlaşmanın görüşülmesine girişemez. Meselâ Fransaya gönderilen bir diplomatik misyon şefi ayrıca tam yetki belgesi olmadan Belçika hükümeti ile görüşmelere girişemez. Birden fazla devlete temsilci olarak gönderilen diplomatik misyon şefleri de ancak nezdlerine temsilci tayin edildiler devletlerin hükümetleri ile görüşme yapabilirler. İkinci kısıtlama diplomatik misyon şeflerinin tam yetki belgesi olmadan andlaşmanın sadece görüşülmesi ve metnin kabulü ile ilgili işlemler bakımından temsilci sayılmalarıdır. Diğer işlemler için meselâ imza için tam yetki belgesi olmadan diplomatik misyon şefleri temsilci sayılmazlar.

Üçüncü kategori şahıslar milletlerarası bir konferansa, kuruluşa veya bir organına temsilci olarak gönderilen kimselerdir. Milletlerarası kurullara temsilci olarak gönderilenlerin misyon şefleri gibi muhakkak başdelege veya daimi delege olmalarına lüzum yoktur. Son zamanlarda Birleşmiş Milletlerin bazı organlarında ve hatta bunların komisyonlarında da devletler aralarında andlaşma yaptıklarından fıkrada bir milletlerarası kuruluşun bir organına gönderilen temsilciler de öngörülmüştür. Meselâ Özel Misyonlarla ilgili Sözleşme 1968 yılında Birleşmiş Millteler VI nci Komisyonunda görüşülmeye başlanmıştır. Üçüncü kategoriye giren şahısların temsilciliği de diplomatik misyon şeflerinin temsilciliği gibi sınırlıdır.

Diplomatik Konferansın birinci devresinde andlaşma aktinde kimlerin temsilci sayılacaklarının milli kanunlara atıfda bulunmak yolu ile tesbit edilmesi için teklifler yapılmış fakat bunlar sonradan geri alınmıştır. Konferansın ikinci devresinde Gananın 1 nci fıkrada

nın b) bendine açıklık vermek için yaptığı teklifin Yazı Komitesi tarafından kabulü üzerine madde kesin olarak tesbit edilmiştir. Madde son şekli ile Milletlerarası Hukuk Komisyonunun taslağından sadece yazılış bakımından ayrılmaktadır.

« Madde 8¹³ »

Müsaadesiz yapılmış bir işlemin sonradan teyidi

7 nci madde gereğince andlaşma akti için bir devletin temsilcisi sayılamıyacak bir şahsın bir andlaşmanın akti ile ilgili olarak yaptığı bir işlem, bu devletçe sonradan teyid edilmedikçe hukuken etkisizdir.»

Madde esas itibariyle hiçbir temsil yetkisi olmıyan şahıslardan ziyade yetki sınırlarını aşan şahısların işlemlerini bir sonuca bağlamaktadır.¹⁴ Bu sebeple maddenin başlığında «yetkisiz» yerine «müsaadesiz» deyimini kullanılmıştır. Maddenin öngördüğü temsil yetkisini aşma halleri sık olmamakla beraber uygulamada örneklerine rastlanmaktadır. Geçmişde diplomatik bir misyon şefinin hükümetinden yetki almadan bir sözleşme imzaladığı veya aldığı yetki konusundan farklı bir sözleşme yaptığı ve nihayet onaylama belgelerini değış-dokuş ederken yetkisiz olarak bir açıklama notunu kabul ettiği görülmüştür. Meselâ, İran 1935 yılında Milletler Cemiyetinde Fransa nezdindeki Büyükelçisinin, İran ile Irak arasındaki sınırı tesbit eden 1847 Erzurum andlaşmasının onaylanma belgeleri değış-dokuş edilirken talimatı olmadan andlaşmayı yorumlayan açıklayıcı bir notu tasvip ettiğini iddia etmiştir. İrana göre bu açıklayıcı not andlaşmanın temel şartıdır. Şart yetki aşılarak onaylandığı için andlaşma batıldır. Milletler Cemiyeti iddiayı dolaylı olarak kabul etmiş ve İranla Irak arasında 4 Temmuz 1937 de yeni bir andlaşma yapılmıştır.

Bu gibi hallerde ilgili devlet yapılan işlemi tanımaz veya eksik yetkiyi tamamlar. Tamamlama veya teyid açıkca olacağı gibi yapılan andlaşmayı uygulama gibi dolaylı biçimde de olabilir.

(13) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun metni :

Madde 7

Yetkisiz olarak yapılmış bir işlemin sonradan teyidi

6 ncı maddeye göre andlaşma akdi için devletin temsilcisi olarak sayılamıyacak bir şahsın bir andlaşmanın aktide dair bir işlemi, devletin yetkili merciince sonradan teyid edilmedikçe hukuken etkisizdir.»

(14) Maddeyi Sözleşmenin 46 ve 47 nci maddeleri ile karşılaştırınız.

Diplomatik konferansın birinci devresinde madde metnindeki teyidin açıkca veya dolaylı olarak yapılabileceğine dair teklifler ileri sürülmüştür. Bu teklifler Yazı Komitesine havale edilmiş, fakat Komite bunları metne geçirmemiştir. Konferansın ikinci devresinde metinden «yetkili mercii» deyimini çıkarılmıştır. Teyid ancak ilgili devletin tayin edeceği merci tarafından yapılabileceğinden bu deyim fuzuli görülmüştür.

« Madde 9¹⁵ »

Metnin kabulü

1. *Bir andlaşmanın metninin kabulü, 2 nci fıkradan öngörülen hallerin dışında hazırlanılışına katılan bütün devletlerin rızası ile olur.*
2. *Milletlerarası bir konferansda bir andlaşmanın metninin kabulü mevcut ve oy veren devletlerin üçte iki oyu ile başka bir kuralın uygulanması kararlaştırılmadıkça aynı oy çoğunluğu ile olur. »*

Madde andlaşmaların metinlerinin nasıl kabul edileceğini göstermektedir.¹⁶ Maddede öngörülen kabul andlaşmanın metnini kabuldür. Andlaşma ile bağlanmayı kabul bundan farklıdır.

Andlaşmanın metninin kabulü için Sözleşmeden evvel mevcut kural oybirliği idi. İki veya az sayıda devletlerin aralarında yaptıkları andlaşmalara uygulanan bu kuralın milletlerarası konferanslarda yapılan andlaşmalar için de uygulanması zamanla imkânsızlaşmıştır. Yalnız Birleşmiş Milletler üyelerinin katıldığı bir konferansda yüzden fazla devlet temsil edilmektedir. Bu sayıdaki devletin oybirliğini sağlamak maddeden mümkün olamamaktadır. Bu sebeple bu gibi konferanslarda andlaşmanın metninin kabulünün oy birliği veya çoğunluğu ile olacağı kararlaştırılmadıkça, üçde iki oy çoğunluğu ile olacağı öngörülmüştür. Bu bakımdan ilgili devletlerin

(15) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak :

« Madde 8 »

Metnin kabulü

1. *Bir andlaşmanın metninin kabulü, 2 nci fıkradaki haller dışında, yazılışına katılan devletlerin rızalarının oy birliği ile olur.*
2. *Milletlerarası bir konferansda bir andlaşmanın metninin kabulü, konferansa katılan devletlerin üçte iki oyu ile başka bir kuralın uygulanması kararlaştırılmamışsa bu devletlerin aynı oy çoğunluğu ile olur.»*

(16) Kaye Holloway, a.g.e., s. 27-33

çağırdıkları konferanslar ile milletlerarası bir kurulun çağırdığı konferanslar arasında bir ayırım yapılmamıştır. Milletlerarası kurulların içinde yapılan andlaşmaların metinlerinin kabulü 5 nci madde gereğince bu kurulların oylama kurallarına bağlı kalacaktır.

Maddenin 1 nci fıkrasında iki veya az sayıda devletlerin aralarında yaptıkları andlaşmaların metinlerinin kabulü için klasik kural saklı tutulmuştur. Maddenin 2 nci fıkrasında öngörülen kural da gerçekte milletlerarası konferanslara katılan devletlerin kararlaştırdıkları oylama usulüdür. Ancak ilerde konferansların usul tartışmaları ile zaman kaybetmeleri istenmediği için mevcut uygulamaya da uyularak üçte iki oy çoğunluğu ilkesi öngörülmüştür. Ancak bu ilke tamamlayıcı bir kural olarak kaleme alınmıştır. Herhangi bir konferans metnin kabulü için başka bir oy çoğunluğu kararlaştırmak isterse fıkra böyle bir karar almıya engel olmayacaktır.

Diplomatik Konferansın birinci devresinde madde hakkında bir karar alınmamış, yapılan değişiklik teklifleri Yazı Komitesine havale ile yetinilmiştir. Madde Konferansın ikinci devresinde yazılış değişikliğine uğramıştır. Maddenin 1 nci fıkrasındaki «yazılış» yerine «hazırlanma» kelimesi konmuş, 2 nci fıkrada da «konferansa katılma» yerine «mevcut ve oy veren» kelimeleri konmuştur. Bu ikinci değişikliğin sebebi konferansa katılıp metnin tesbiti sırasında bulunmayan devletlerin oy çoğunluğunun hesaplanmasında göz önüne alınmamlarını sağlamaktır. Bu suretle üçte iki oy oranı sadece metnin tesbitinde bulunup oy veren devletlerin sayısına göre hesaplanacak ve fiilen oran düşecektir.

« Madde 10¹⁷ »

Metnin tevsiki

Bir andlaşmanın metni sahih ve kesin olarak :

a) metinde yazılı veya andlaşmanın hazırlanmasına katılan devletlerin anlaştıkları bir usul ile; veya

(17) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak :

« Madde 9 »

Metnin tevsiki

Bir andlaşmanın metni sahih ve kesin olarak :

- a) metinde yazılı veya andlaşmanın yazılışına katılan devletlerin anlaştıkları bir usulle, veya
- b) böyle bir usul yoksa andlaşma metninin veya bir konferansın metni kapsayan son işlemi, katılan devletlerin temsilcilerinin imzaları, ad referendum imzaları veya parafları ile tesbit edilir.»

b) *böyle bir usul yoksa andlaşmanın metninin veya bir konferansın metni kapsayan son işleminin bu devletlerin temsilcilerinin imza, ad referendum imza veya parafları ile tesbit edilir. »*

Madde devletlerin birbirlerine karşı yüklem altına girecekleri andlaşmanın metninin kesin olarak nasıl tesbit ve tevsik edileceğini düzenlemektedir.¹⁸ Yakın bir zamana kadar andlaşmaların aktinde imzadan evvel bir tevsik aşaması yoktu. Metnin imzalanması hem tevsiki hem de andlaşma ile bağlanmanın ilk adımını teşkil ediyordu. Son yıllarda özellikle milletlerarası kurullarda ve milletlerarası konferanslarda yapılan andlaşmalarda son işlemlere eklenen andlaşma metninin katılan devletler tarafından imza edilmeden sadece yetkililer veya konferans başkanı tarafından tevsik edildiği görülmeye başlanmıştır. Bu gelişme gözönüne alınarak andlaşmaların aktinde tevsik ayrı bir aşama olarak kabul edilmiştir.

Bir andlaşmanın tevsiki genel olarak metinde öngörülen veya andlaşmanın metninin hazırlanmasına katılan devletlerin kararlaştırdıkları usulle olur. Böyle bir usul yoksa tevsik, andlaşma metni veya bu metni kapsayan milletlerarası konferansın son işleminin imza, **ad referendum** imza veya paraf edilmesiyle yapılacaktır. Bu maddedeki imza ile 12 nci maddedeki imzanın nitelikleri farklıdır. Birincisi sadece metnin tevsikini, ikincisi ise metinle kesin olarak bağlanmayı sağlamaktadır.

Milletlerarası kuruluşlar içinde yapılan andlaşmaların tevsiki 5 nci madde gereğince bu kuruluşların usullerine göre yapılacaktır.

Diplomatik konferansın birinci devresinde Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı metne hiçbir değişiklik teklif edilmiş ve metin aynen oybirliği ile kabul edilmiştir. Konferansın ikinci devresinde diğer maddelerde yapılan yazılış değişikliğine paralel olarak a) bendinde «andlaşmanın yazılışına» kelimeleri yerine «andlaşmanın hazırlanmasına» deyimini konmuştur.

« Madde 11

Bir andlaşma ile bağlanmaya razı olmanın ifade şekilleri

«Bir devletin bir andlaşma ile bağlanmaya rızası imza, bir andlaşmayı meydana getiren belgelerin değişik dokuşu, onaylama, tas-

(18) Kaye Holloway, a.g.e., s. 34-39.

vip, kabul veya katılma veya anlaşmaya varılan diğer herhangi bir araçla ifade edilir.»

Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslakta olmayan bu madde diplomatik konferansın birinci devresinde Polonya ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından teklif edilmiştir. Teklifin amacı daha ziyade sistem bakımından arkadan gelen maddelere bir başlık hazırlamaktı. Maddenin ortasındaki «bir anlaşmayı meydana getiren belgelerin değiş-dokuşu» deyimini genel olarak nota veya mektup değiş-dokuşu ile yapılan anlaşmaları göstermektedir. Fakat ilerde başka şekiller de çıkabileceğinden belgelerin nota veya mektup olduğu belirtilmemiştir. Maddenin sonundaki «diğer herhangi bir şekilde» deyimini bağımsızlığını kazanan devletlerin eski sömürge devletlerinin kendileri için yaptıkları anlaşmalardan hangileri ile bağlı kalacaklarını belirten demeç gibi şekilleri öngörmektedir. Madde metni Konferansın ikinci devresinde yazılış değişikliği tekliflerine rağmen değiştirilmeyerek aynen kabul edilmiştir.

« Madde 12¹⁹

Bir anlaşma ile bağlanmaya rızanın imza ile ifadesi

1. Bir devletin bir anlaşma ile bağlanmasına rızası aşağıdaki hallerde bu devletin temsilcisinin imzası ile ifade edilir :

- a) anlaşma imzanın bu etkisi olacağını öngörmüş ise,*
- b) görüşen devletlerin imzanın bu etkisi olacağı üzerinde anlaşmış oldukları başka bir biçimde sabit olursa,*

(19) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun metni :

« Madde 10

Bir anlaşma ile bağlanmaya rızanın imzayla ifadesi.

- 1. Bir devletin bir anlaşma ile bağlanmaya rızası bu devlet temsilcisinin imzası ile ifade edilir :*
 - a) anlaşma imzanın bu etkisi olacağını öngörmüş ise,*
 - b) görüşmeye katılan devletlerin imzaya bu etkiyi vermek hususunda anlaşmış oldukları başka bir biçimde sabit olursa,*
 - c) bahis konusu devletin imzaya bu etkiyi verme niyeti temsilcisinin tam yetki belgesinden anlaşılıyor veya görüşme sırasında ifade edilmiş ise.*
- 2. Birinci fıkra bakımından :*
 - a) metnin paraf edilmesi görüşmelere katılan devletler böylece anlaşmışlar ise anlaşmanın imzası yerine geçer,*
 - b) bir devletin temsilcisinin bir anlaşmayı ad referendum imzalaması devleti tarafından teyid edilirse anlaşmanın kesin olarak imzalanması yerine geçer.»*

c) *Devletin imzaya bu etkiyi verme niyeti temsilcinin tam yetki belgesinden anlaşılıyorsa veya görüşmeler sırasında ifade edilirse,*

2. *Birinci fıkra bakımından :*

a) *Bir metnin paraf edilmesi görüşen devletlerin anlaşıklarını sabit olursa andlaşmanın imzalanması yerine geçer.*

b) *Bir temsilcinin bir andlaşmaya ad referendum imzalaması devleti tarafından teyid edilirse andlaşmanın kesin olarak imzalanması yerine geçer. »*

Madde tevsikten farklı olarak bir devletin imzası ile kesin olarak bir andlaşma ile bağlanmaya razı olduğunu açıklayabileceğini belirtmektedir.²⁰

Maddenin 1 nci fıkrası üç halde devletin imza ile bir andlaşmayla bağlanmaya rızasını ifade edilebileceğini kabul etmektedir. Birinci hal andlaşmanın metninin imzaya bu etkiyi tanıdığı haldir. İki taraflı andlaşmalarda genellikle imza bu etkiyi yapar. İkinci hal andlaşmada yazılı olmasa da taraf devletlerin imzaya bu etkiyi vermek istediklerinin belli olduğu haldir. Üçüncü hal ise taraf devletlerin imzaya bahis konusu etkiyi vermek istemelerinin temsilcilerinin tam yetki belgesinden veya beyanlarından anlaşıldığı haldir. Bu bend genel olarak uygulama andlaşmalarını gözönüne almaktadır.²¹

Maddenin 2 nci fıkrası bazı şartlarla paraf ve ad referendum imzanın da aynı etkiye sahip olabileceğini söylemektedir. Gerçekten uygulamada Devlet başkanları, hükümet başkanları ve dışişleri bakanları gibi temsilcilerin parafları, tevsikten farklı olarak imza

(20) Kaye Holloway, a.g.e., s. 40-71; G. Balladore-Pallieri, a.g.e., s. 491-502.

(21) Uygulama andlaşmaları için bak: Elbert M. Byrd, Jr., *Treaties and Executive Agreements in the United States*, The Hague, Martinus Nijhoff 1960; Cl. Chayet, «Les accords en forme simplifiée» *Annuaire Français de Droit International* III 1957 s. 3-13; O.J. Lissitzyn, «Duration of Executive Agreements» *A.J.I.L.* C.54 ekim 1960 No. 4 s. 869-873; C. G. Fenwick, «Proposed Limitations upon Executive Agreements» *A.J.I.L.C.* 47 nisan 1953 No. 2 s. 284-287; George A. Finch, «The Need to Restrain the Treaty-Making Power of the United States within Constitutional Limits» *A.J.I.L.* 1954 C. 48 ocak 1954 No. 1 s. 57-82; John B. Whitton and J. Edward Fowler, «Bricker Amendment-Fallacies and Danger» *A.J.I.L.* C. 48 ocak 1954 No. 1 s. 23-56; Covey T. Oliver, «Executive Agreements and Emanations from the Fifth Amendment» *A.J.I.L.* C.49 No.3 s. 360-363.

gibi devletlerini bağladıkları kabul edilmekte idi. Fıkranın a) bendinde hangi temsilcilerin paraflarının devletlerini bağladıkları sayılmadan sadece ilgili devletlerin bu hususda anlaşmış bulunmalarına atıfla yetinilmiştir. Fıkranın b) bendinde ad referendum imzaya da teyid edildiği takdirde kesin imza etkisi tanınmaktadır. Bendde bahis konusu teyid andlaşmanın değil, imzanın teyididir.

Diplomatik Konferansın birinci devresinde devletlerin bir andlaşma ile ancak onaylamadan sonra bağlanacakları ve imza ile bağlanmanın bir istisna teşkil edeceği teklifleri yapılmış ise de uygulama andlaşmalarının varlığı dolayısıyla bunlar kabul edilmemiştir. Türkiye oyunu milli hukukunun etkisi altında red edilen tekliflerin lehinde kullanmıştır. Görüşmeler ve oylamalar sonunda konferans Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı metni aynen kabul etmiştir. Konferansın ikinci devresinde yapılan yazılış değişiklikleri teklifleri de kabul edilmediğinden madde eski biçiminde kesinleşmiştir. Türkiye birinci devresindeki oyuna uygun olarak maddeye çekimser kalmıştır.

« Madde 13

Bir andlaşma ile bağlanmaya rızanın bir andlaşmayı meydana getiren belgelerin değışdokuşu ile ifadesi

Devletlerin aralarında değışdokuş yaptıkları belgelerden meydana gelen bir andlaşma ile bağlanmaya rızaları aşağıdaki hallerde bu değışdokuş ile ifade edilir :

- a) belgeler değışdokuşlarının bu etkisi olacağını öngörmüşler ise,*
- b) bu devletlerin belge değışdokuşunun bu etkisi olacağı hususunda anlaştıkları başka bir biçimde sabit olursa. »*

Madde Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslakta yoktu. Diplomatik Konferansın birinci devresinde Polonya'nın teklifi üzerine kabul edilmiştir.

Madde imza gibi, meselâ mektup veya nota değış-dokuşu biçiminde yapılan andlaşmalarda devletlerin bu değış dokuş ile bağlanabileceklerini öngörmektedir.²² Bağlanmanın şartı bunun değış-dokuş edilen belgelerde yazılı olması veya taraf devletlerin bu husustaki niyetlerinin sabit olmasıdır.

(22) J.L. Weinstein, 'Exchanges of Notes' B.Y.I.L. 1952 s. 205-226.

Diplomatik konferansın ikinci devresinde metinde değişiklik yapılmadığından madde kesinleşmiştir.

« Madde 14²³ »

Bir andlaşma ile bağlanmaya rızanın onaylama, kabul veya tasvip ile ifadesi

1. *Bir devletin bir andlaşma ile bağlanmaya rızası aşağıdaki hallerde onaylama ile ifade edilir :*

- a) *andlaşma bu rızanın onaylama ile ifade edileceğini öngörüyorsa,*
- b) *görüşmeye katılan devletlerin onaylamanın gerektiği hakkında anlaştıkları bir başka biçimde sabit olursa,*
- c) *bu devletin temsilcisi andlaşmayı onaylama kaydı ile imza etmiş ise, veya*
- d) *bu devletin andlaşmayı onaylama kaydı ile imza niyeti temsilcisinin tam yetki belgesinden veya görüşme sırasındaki beyanından anlaşılıyorsa.*

2. *Bir devletin bir andlaşma ile bağlanmaya rızası, onaylamaya uygulanan benzer şartlar ile kabul veya tasvip ile de ifade edilir. »*

Madde devletlerin bir andlaşma ile bağlanmayı rızalarının imzaya ilâveten onaylama, kabul veya tasvible ifade edilmesi ile ilgili kuralları öngörmektedir.

(23) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak :

« Madde 11 »

Bir andlaşma ile bağlanmaya rızasının onaylama, kabul ve tasvip ile ifadesi

1. *Bir devletin bir andlaşma ile bağlanmaya rızası aşağıdaki hallerde onaylama ile ifade edilir :*

- a) *andlaşma böyle bir rızanın onaylama ile ifade edileceğini öngörüyorsa,*
- b) *görüşmeye katılan devletlerin onaylamanın gerektiği hakkında anlaştıkları başka bir biçimde sabit olursa,*
- c) *bahis konusu devletin temsilcisi andlaşmayı onaylama kaydı ile imzalamış ise, veya*
- b) *bahis konusu devletin andlaşmayı onaylama kaydı ile imza niyeti temsilcisinin tam yetki belgesinden veya görüşmeye sırasındaki beyanından anlaşılıyorsa.*

2. *Bir devletin bir andlaşma ile bağlanmaya rızası onaylamaya uygulanan benzer şartlar ile kabul ve tasvip ile de ifade edilir.»* (22)

Madde konusu onaylama, Sözleşmenin 2 nci maddesinin 1 nci fıkrasının b) bendine göre bir devletin bir andlaşma ile bağlanmaya rızasını milletlerarası alanda ifade eden işlem olarak tanımlamıştır.²⁴ Bu suretle devletlerin milli hukuklarına göre yaptıkları onaylama işlemi ile bir ayırım yapılmıştır.

Onaylama işlemi tarih içinde oluşumu bakımından başlangıç da hükümdarın temsilcisinin yetkisini kesin olarak teyit etmesi idi. Parlemanter rejimin ortaya çıkması onaylamanın yürütmenin yaptığı andlaşmaları bir kontrol aracı olarak kullanılmasına yol açmıştır. Bu uygulama XIX. yüzyılda bir andlaşmanın onaylanmadıkça devletleri bağlamıyacağı kuralının meydana gelmesine sebep olmuştur. Kuralın yerleşmesi milletlerarası genel andlaşmaların akti ile aynı devreye rastlamıştır.

Bu gelişmeden sonra devletlerin arasındaki ekonomik ve teknik ilişkiler arttığından andlaşmalar daha sade ve süratli bir usulle akdedilmeye başlanmıştır. Bu tür andlaşmaların en klasik örneği uygulama andlaşmalarıdır. Uygulama andlaşmaları genel olarak milli hukuklarda parlamantonun onaylamasına başvurmadan yapılan andlaşmalardır.

Uygulama andlaşmalarının ortaya çıkması milletlerarası andlaşmaların onaylanmadan devleti bağlayıp bağlamıyacağı tartışmasına yol açmıştır.²⁵ Bu tartışma milli hukukla ilgili değildir. Örneğin Türk hukukuna göre uygulama andlaşmaları da, Türkiye Büyük Millet Meclisinden müsaade alınmadan yapılmakla beraber gene sonunda yürütme organınca, Bakanlar Kurulunca onaylanmaktadır.

Milletlerarası Hukuk Komisyonu madde taslağını hazırlarken yazdığı açıklamada tartışmanın gerçekte teorik olduğunu zira uygulamada andlaşmaların büyük çoğunluğunun kesinleşmeleri için onaylamanın gerekli olup olmadığının metinlerinde belirtildiğini söylemiştir. Belirtilmeyenler hakkında iki yol seçmek mümkündür. Ya onaylamanın şart olduğu genel kural olarak söylenecek ve birçok istisnalar kabul edilecekti veya onaylamanın andlaşmanın metninde öngörüldüğü zaman gerekli olduğu ifade edilecekti. Milletlerarası Hukuk Komisyonu ikinci yolu seçmiştir. Komisyonun bu yolu seçmesinde daha evvel hazırlanmış taslak hakkında hükümetlerin

(24) H. Blix, «Requirement of Ratification» B.Y.I.L. 1953 s. 352-380; Jules Basdevant, a.g.e., s. 574-590; G. Balladore-Pallieri, a.g.e., s. 502-509.

(25) Kaye Holloway, a.g.e., s. 72-84; Ingrid Detter, Essays on the Law of Treaties, London Sweet-Maxwelle 1967 s. 15-23.

bildirdikleri görüşler etkili olmuştur. Maddenin 1 nci fıkrasında bir andlaşmanın ancak onaylama ile kesin bir şekilde devleti bağlayabileceği dört bendde ayrıntıları ile gösterilmiştir.

Maddenin 2 nci fıkrasında bir andlaşmanın onaylamaya benzer şartlar ile kabul ve tasvip ile de bir devleti kesin olarak bağlayacağı öngörülmüştür. Bu fıkrada bahsi geçen «kabul» yeni bir deyimdir. Milletlerarası Hukuk Komisyonunun açıklamasına göre kabul genellikle ikinci dünya savaşından sonra devletlerin, anayasalarına göre onaylamaya mecbur kalmadan daha basit usulle andlaşmayı bir defa daha incelemelerine imkân vermek için düşünülmüştür. Kabul uygulamada onaylama veya katılma gibi olmaktadır. Yani devletler kabul kaydiyle bir andlaşmayı imzalamakta veya imzalamadan kabul ile bir andlaşmaya kesin rızalarını belirtmektedirler. Milletlerarası hukuk Komisyonu kabulü basitleştirilmiş bir onaylama gibi görmektedir.²⁶

Milletlerarası uygulamada kabulden sonra bir de tasvip (uygun bulma) deyimini ortaya çıkmıştır. Bu deyim bazı devletlerin anayasalarının onaylama yerine tasvip deyimini kullanmalarından milletlerarası uygulamaya geçmiştir. Milletlerarası hukuk bakımından tasvible de bir devlet bir andlaşma ile bağlanabilmektedir.²⁷

Diplomatik konferansın birinci devresinde esas itibariyle onaylamanın andlaşma ile kesin olarak bağlanmanın bir şartı olarak kabul edilip edilmemesi ilke olarak tartışılmış sonunda Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak küçük bir yazılış değişikliği ile kabul edilmiştir. Konferansın ikinci devresinde madde yeniden tartışılmadan kesinleşmiştir.

« Madde 15 ²⁸ »

Bir andlaşma ile bağlanmaya rızanın katılma ile ifadesi

Bir devletin bir andlaşma ile bağlanmaya rızası aşağıdaki hallerde katılma ile ifade edilir :

(26) Yuen-Li Liang, «The Use of the Term «Acceptance» in United Nations Treaty Practice» A.J.I.L. C. 44 1950 s. 342-349.

(27) Kaye Holloway, a.g.e., s. 90-93

(28) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak :

« Madde 12 »

Bir andlaşma ile bağlanmaya rızanın katılma ile ifadesi

Bir devletin bir andlaşma ile bağlanmaya rızası aşağıdaki hallerde katılma ile ifade edilir :

- a) *andlaşma bu rızanın bu devlet tarafından katılma yolu ile ifadesini öngörüorsa;*
- b) *görüşmeye katılan devletlerin bu devletin bu rızasını katılma yolu ile ifade edebileceği hususunda anlaşmaları başka bir biçimde sabit olursa; veya*
- c) *bütün taraflar bu devletin bu rızasını katılma yolu ile ifade edebileceği hususunda sonradan anlaşmış iseler.»*

Madde bir devletin katılma yolu ile hangi durumlar veya şartlarla bir andlaşma ile kesin olarak yüklem altına gireceğini göstermektedir.

Madde konusu katılma, bir devletin evvelce görüşüp imzalamadığı bir andlaşmaya sonradan izhar ettiği rızası ile taraf olmasıdır.²⁹ Bu rıza genel olarak «onaylanmaya bağlı olmayan katılmadır.» Onaylamaya bağlı katılma Milletler Cemiyeti devresinde başlayan uygulamada sadece devletin katılma niyetinin ifadesi sayılmıştır. Katılma bir kayda bağlanmadığı zaman kesin bir etki göstermiştir.

Madde taslağı Milletlerarası Hukuk Komisyonunda hazırlanırken katılmanın ancak yürürlüğe konmuş bir andlaşmaya yapılabileceğinin belirtilmesi düşünülmüş, fakat son yıllarda yapılan andlaşmalarda böyle bir kayıt öngörülmediği için bundan vazgeçilmiştir. Bu vazgeçmede bazı andlaşmaların katılmalar sayesinde yürürlüğe girebildiği olayının payı büyüktür.

Madde üç halde katılma ile devletlerin bir andlaşma ile bağlanmasına öngörmüştür. Bu hallerin dayandığı ilke andlaşmayı hazırlayıp yapan devletlerin hazırlığa katılmayan devletlerin de sonradan andlaşmaya taraf olmalarını kabule yetkileri bulunduğuudur. Birinci hal andlaşma metninde katılma yolunun açıkca öngörüldüğü haldir. Bu biçimde katılma ile andlaşmaya taraf olma Milletlerarası Hukuk Komisyonunda görüşülürken çok taraflı andlaşmalara aksine bir kural olmadıkça bütün devletlerin katılabilme imkânının ilke olarak kabulü istenmiştir. Fakat komisyon üyeleri arasında

-
- a) *andlaşma veya andlaşmanın bir değişikliği bu rızanın bu devlet tarafından katılma yolu ile ifade edileceğini öngörmüş ise,*
 - b) *görüşmeye katılan devletlerin bu devletin rızasını katılma yolu ile ifade etmesini kabul ettikleri başka bir biçimde sabit olursa, veya*
 - c) *bütün taraflar bu devletin bu rızasını katılma yolu ile ifade edebileceğini sonradan kabul hususunda anlaşmış iseler.»*

(29) Kaye Holloway, a.g.e., s. 85-90.

bir görüş birliğine varılamadığından ilke madde metninde yer alamamıştır.

Milletlerarası Hukuk Komisyonu tarafından hazırlanan tasarı-
nın a) ve c) bendlerinde andlaşmanın bir değişikliği veya tarafların
sonradan anlaşması ile katılmaya davet aynı nitelikte olmakla be-
raber Komisyon şekli bir değişiklik ile şekli olmayan arasında bir
ayırım yapmayı faydalı görmüştü. Şekli olmayan değişikliğe örnek
olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Milletler Cemiyeti za-
manında yapılan çok taraflı andlaşmalara devletleri katılmaya da-
vet kararı (1903-XVIII) gösterilmişti. Diplomatik konferans bu ayı-
rımı fuzuli bularak a) bendinden şekli değişiklikle ilgili deyim me-
tinden çıkarmıştır.

Madde diplomatik Konferansın birinci devresinde görüşülürken
gene her devletin çok taraflı bir andlaşmaya katılmaya haklı oldu-
ğunun maddeye ilâvesi teklif edilmiştir. Bu telkifin karara bağlan-
ması yeni 5 bis maddesinin geleceğine bağlanmıştır.³⁰ Bu sebeple
Yazı Komitesinin bir metin hazırlamasına rağmen 15 nci madde
hakkında karar verme ikinci devreye bırakılmıştır. İkinci devrede
aynı konu gene ortaya atılmıştır. Konferansın, Sözleşmenin müm-
kün olduğu kadar fazla sayıda devlete açık tutulmasını isteyen bir
bildiri kabul etmesi üzerine madde a) bendinin yazılış değişikliği
ile kabul edilmiştir.

« Madde 16³¹ »

*Onaylama, kabul, tasvip veya katılma belgelerinin
değişdokuşu veya depo edilmesi*

*Andlaşmada aksi yazılı olmadıkça bir devletin bir andlaşma ile
onaylama, kabul, tasvip veya katılma ile bağlanmaya rızasını bun-
ların :*

(30) Diplomatik Konferansın ikinci devresinde 5 bis maddesi yerine bütün
devletlerin Sözleşmeye katılmasını sağlamak için bir bildiri kabul edil-
miştir.

(31) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak :

« Madde 13 »

*Onaylama, kabul, tasvip veya katılma belgelerinin değişdokuşu veya depo
edilmesi*

Andlaşmada aksi yazılı olmadıkça onaylama, kabul, tasvip veya katılma
belgeleri devletin bir andlaşma ile bağlanmaya rızasını bunların :

- a) âkit devletlere arasında değişdokuşları,
- b) emanetçiye depo edilmeleri, veya

- a) âkit devletler arasında değişdokuşları;
- b) emanetçiye depo edilmeleri; veya
- c) anlaşmaya varılmışsa âkit devletlere veya emanetçiye bildirilmeleri

anında tesis eder.»

Madde onaylama, kabul, tasvip veya katılmanın hangi anda hukukî bir sonuç doğuracağını tesbit etmektedir. Sayılan rızayı belirtme biçimleri ancak bunların değiş dokuşları, depo edilmeleri veya bildirilmeleri anında milletlerarası alanda etkisini yaratmaktadır. Maddenin ilk iki bendindeki usul eskiden beri kullanılan usuldür. Son bendde öngörülen bildirme usulü daha ziyade zamanımızda gelişmekte olan bir usuldür. Yalnız bildirme ile hukukî etkinin yaratılabilmesi için tarafların bu hususta anlaşmış bulunmaları gerekir.

Madde tamamlayıcı bir kural koymaktadır. Zira maddede anlaşmada başka bir düzenlemeye de gidilebileceği kabul edilmiştir. Gerçekte uygulamada bazen bir anlaşmanın onaylama veya diğer biçim kesin rızayı bildirme belgelerinin depo edilmesinden bir süre sonra yürürlüğe gireceği metinde öngörülmektedir. Böyle bir sürenin tanınması bazı uygulama güçlüklerinin ortadan kaldırılması hedefini gütmektedir. Bu suretle gereken hazırlıklar yapılmış olur. Mamafih bu halde de Milletlerarası Adalet Divanı Hindistan ülkesinde geçiş hakkı davasında kesin rıza belgesinin depo edilmesinden itibaren devleti bağladığını kabul etmiştir.³²

Maddenin c) bendinde öngörülen bildiri usulü değiş dokuş ve depo etmenin daha basit bir şeklidir.³³

Diplomatik konferansın birinci devresinde Kanada ve Polonya maddenin yazılışı hakkında değiştirme teklifleri yapmışlardır. Bu teklifler Yazı Komitesi tarafından reddedilmiş ve Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak aynen oybirliği ile kabul edilmiştir. Konferansın ikinci devresinde c) bendinin yazılışı üzerinde tartışmalar olmuş fakat madde bir değişikliğe uğramadan kesinleşmiştir.

c) anlaşılmış ise, âkit devletlere veya emanetçiye bildirilmeleri anında tesis eder.

(32) İlk itiraz : CIJ. Recueil 1956 s. 170.

(33) G. Balladore-Pallieri, a.g.e., s. 509-512.

« Madde 17³⁴ »

Bir andlaşmanın bir bölümü ile bağlanmaya rıza ve farklı kurallarını seçme

1. Bir devletin bir andlaşmanın bir bölümü ile bağlanmaya rızası, 19 ilâ 23 ncü maddelerin kuralları saklı kalmak üzere, ancak andlaşma buna müsaade ediyorsa veya diğer âkit devletler buna razı oluyorsa hüküm ifade eder.
2. Bir devletin, farklı kuralları arasında seçmeye müsaade eden bir andlaşma ile bağlanmaya rızası ancak hangi kuralların seçildiği açıkça belirtilmiş ise hüküm ifade eder.»

Devletler genel olarak andlaşmanın bütünü ile bağlanırlar. Bir devletin bir andlaşmanın sadece bir bölümü ile bağlanması istisnai- dir. Bazı andlaşmalar taraf devletlerin bazı bölümleri ile bağlanma- larını öngörürler veya diğer âkitler böyle bir kısmen bağlanmayı kabul edebilirler.

Diğer bir istisnaî hal de bazı andlaşmaların alternatif kuralla- rı ihtiva etmeleridir. Çalışma sözleşmeleri arasında bu halin ör- nekleri vardır. Bir örnek de milletlerarası uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesi hakkındaki genel anlaşmadır. Bu hallerde kısmen bağlanma hangi kuralların seçildiği belli ise geçerli olur.

Milletlerarası konferansın birinci devresinde madde taslağına hiçbir değişiklik teklifi yapılmamış ve olduğu gibi oybirliği ile ka- bul edilmiştir. Konferansın ikinci devresinde madde kesinleşmiştir.

« Madde 18³⁵ »

Bir andlaşmayı yürürlüğe girmeden evvel konu ve amacından yoksun kılmama vecibesi

(34) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak :

« Madde 14 »

Bir andlaşmanın bir bölümüne ait rıza ve farklı kurallar arasında seçme

1. Bir devletin bir andlaşmanın bir bölümü ile bağlanmaya rızası, 16-20 nci maddelerin kuralları saklı kalmak üzere, andlaşma bu- na müsaade ediyorsa veya diğer âkit devletler buna razı oluyorsa hüküm ifade eder.
2. Bir devletin farklı kuralları arasında seçmeye müsaade eden bir andlaşma ile bağlanmaya rızası hangi kuralların seçildiği açıkça belirtilmiş ise hüküm ifade eder.»

(35) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak :

« Madde 15 »

Bir devletin bir andlaşmanın konusunu yürürlüğe girmeden evvel hiçe indirmeme vecibesi

Bir devlet :

- a) *bir andlaşmayı onaylama, kabul, veya tasvip kaydıyla imzaladığı veya andlaşmayı meydana getiren belgeleri değişikliği zaman andlaşmaya taraf olmama niyetini açıkça belirtmedikçe; veya,*
- b) *bir andlaşma ile bağlanmaya rızasını belirttikten sonra yürürlük sebepsiz geciktirilmedikçe*

bu andlaşmayı konu ve amaçlarından yoksun edecek işlemleri yapmaktan kaçınmalıdır. »

Madde devletlerin bir andlaşma ile bağlanmak istedikleri zaman bu bağlanma kesinleşinceye kadar bağlanma konularını yerine getirecekmiş gibi iyi niyetle bunlara saygı göstermeleri gerektiği ilkesini belirtmektedir.³⁶ İlke Milletlerarası Adalet Divanının Polonya'nın Yukarı Silezya davasında açıklanmıştır.³⁷ Divan kararında onaylamadan evvel yapılan hakkın kötüye kullanılmasının andlaşmanın ihlâline benzetilebileceğini söylemiştir. Türk-Yunan Muhtelit Mahkemesi de Megalidis davasında verdiği kararda bir andlaşmanın imzasından sonra yürürlüğe girene kadar tarafların andlaşmanın hükümlerini değiştirecek her eylemden kaçınma vecibeleri var demiştir.³⁸

Milletlerarası Hukuk Komisyonu ilkeyi biraz daha ileri götürerek hazırladığı taslağın a) bendinde sadece görüşmeye girişmenin dahi devletlere andlaşma konusuna karşı bazı vecibeler yüklediği görüşünü ortaya atmıştır. Sonradan bu bend diplomatik konferansın birinci devresinde maddeden çıkarılmıştır. Türkiye bu bendin devletlerin müzakere serbestisini daralttığını ve devleti bir andlaşma ile kesin olarak bağlanma rızasını geriye uzattığını belirtmiştir.

Bir devlet bir andlaşmanın konusunu aşağıdaki hallerde hiçe indirme işlemleri yapmaktan kaçınma ile yükümlüdür :

- a) andlaşma aktetmek üzere görüşmelere girmeyi kabul ettiği zaman bu görüşmeler devam ettiği sürece;
- b) bir andlaşmayı onaylama, kabul veya tasvip kaydıyla imzaladığı zaman andlaşmaya taraf olmama niyetini açıkça belirtmedikçe;
- c) bir andlaşma ile bağlanmaya rızasını bildirdikten sonra andlaşmanın yürürlüğe girmeden evvelki devrede ve yürürlük sebepsiz geciktirilmedikçe.»

(36) Kaye Holloway, a.g.e., s. 56-63.

(37) C.P.J.I. 1926 Série A No. 7 s. 30

(38) Charles Rousseau, Principes généraux du Droit International Public, Paris Pedone 1944 s. 195.

Maddenin kesin metninin a) bendinde bir devletin bir andlaşmayı imza ettikten sonra bu andlaşmaya taraf olmaktan vazgeçmedikçe andlaşmayı yerine getirecekmiş gibi hareket etmesi gerektiği öngörülmüştür.

Maddenin b) bendinde genellikle uzun bir süre sonra yürürlüğe giren çok taraflı andlaşmaların devletlere lüzumundan fazla bir kaçınma yükü yüklememesi için devletlerin madde ile yüklendikleri vecibe gerçekte makûl bir süre ile sınırlandırılmıştır.

Diplomatik konferansta başlıca bütün maddenin ve özellikle taslağın a) bendinin metinden çıkarılması hakkında tekliflere yapılmıştır. Birinci teklif reddedilmiş, ikincisi kabul edilmiştir. Türkiye de a) bendinin çıkarılması lehinde oyunu kullanmıştır. Madde ayrıca bazı yazılış değişikliklerine uğramıştır. Konferansın ikinci devresinde Polonya'nın teklifi üzerine «andlaşmayı meydana getiren belgelerin değişik dokuşu» hali de Sözleşmenin 13 ncü maddesinde kabul edildiğinden a) bendine ilâve edilmiştir.

KESİM II

İhtirazî Kayıtlar

Sözleşmenin ikinci bölümünün ikinci kesimi ihtirazî kayıtlar ile ilgili kurallara ayrılmıştır. Diplomatik konferansda konu sistem bakımından andlaşmaların akdine ilişkin görülerek hemen andlaşmaların akti ile ilgili kuralların arkasına ayrı bir kesim olarak konmuştur. Gerçekde de ihtirazî kayıtlar ileri sürülmüşse aktedilen andlaşmaların kapsamını tesbit ederler.

Diplomatik konferans ihtirazî kayıtlar hakkındaki kuralları belirtirken başlıca andlaşmalara mümkün olduğu kadar fazla sayıda devletin katılmasını sağlamayı hedef gütmüştür. Kesimde ihtirazî kayıt ileri sürme imkânı, bunların kabul ve reddi, hukuki etkileri, ihtirazî kaydın ve buna yapılan itirazların geri çekilmesi ve ihtirazî kaydı ileri sürerken izlenecek usul ile ilgili kurallar beş maddede toplanmıştır.

« Madde 19³⁹ »

İhtirazî kayıtlar ileri sürme

Bir devlet bir andlaşmayı imza, onaylama, kabul, tasvip veya ona katılma anında :

(39) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak :

- a) *andlaşma ihtirazi kaydı yasaklamamış ise;*
- b) *andlaşma belli ihtirazi kayıtların ileri sürülmesine müsaade etmiyor ve bahis konusu ihtirazi kayıt bunlar arasında yer almıyorsa; veya*
- c) *a) ve b) bendlerinin kapsamına girmeyen hallerde ihtirazî kayıt andlaşmanın konu ve amacı ile bağdaşmıyor değilse*

bir ihtirazi kayıt ileri sürülebilir.»

19 ve 20 nci maddeler çok taraflı bir andlaşmaya ihtirazî kayıt ileri sürülmesini ve bunun hukuki geçerliğini tesbit etmektedir. Problem iki taraflı andlaşmalar için bahis konusu olmamaktadır. Gerçekde iki taraflı andlaşmalara ihtirazî kayıt ileri sürülmesi bunlarda bir değişiklik yapmak niteliğini taşır. İhtirazî kayıt ya kabul edilir bu takdirde andlaşma değişir veya edilmez bu takdirde de andlaşma olmaz. Uygulamada da ihtirazî kayıt 19 ncu yüz yılda çok taraflı andlaşmaların ortaya çıkmaları ileri sürülmeye başlanmıştır.⁴⁰

Milletlerarası Hukuk Komisyonu iki madde arasındaki ilişkileri gözönüne alarak bunları birlikte inceleyip hazırlamıştır. İhtirazî kayıt, Sözleşmenin 2 nci maddesinin 1 nci fıkrasının d) bendindeki tanımlamaya göre bir devletin bir andlaşmayı imza, onaylama, kabul veya tasvip ederken veya ona katılırken bu andlaşmanın bazı kurallarının hukuki etkisini kendisi hakkında kaldırmak veya değiştirmek amacıyla, metni ne olursa olsun, tek taraflı olarak yaptığı bir bildiridir.⁴¹ İhtirazî kayıt başlıca andlaşmaların bütünlüğünü bozmakla beraber bu suretle katılığını da kaybettirdiği için daha çok sayıda devletin taraf olabilmesini sağlamaktadır.

« Madde 16

İhtirazî kayıt ileri sürme

Bir devlet bir andlaşmanın onaylama, kabul ve tasvibi veya bir andlaşmaya katılma anında aşağıdaki haller dışında ihtirazî kayıt ileri sürebilir :

- a) *andlaşma ihtirazî kaydı yasaklamışsa,*
- b) *andlaşma belli ihtirazî kayıtlara müsaade ediyor ve bahis konusu ihtirazî kayıt bunlar arasında yer almıyorsa,*
- c) *ihirazî kayıt hakkında kurallar olmadığı hallerde ihtirazî kayıt andlaşmanın konu ve amacı ile bağlaşmıyorsa.»*

(40) Ingrid Detter, a.g.e., s. 47-70; Manfred Lacks, a.g.e., s. 294-312

(41) İhtirazî kayıt hakkında bak : Kaye Holloway, Les réserves dans les traités internationaux, Paris R. Pichon-R. D. Anzias 1958 ve aynı yazarın Modern Trends in Treaty Law, s. 473 ve W.W. Bishop Jr. Reservations to Treaties, Recueil des Cours 1961-II C. 103 s. 245-341.

Çok taraflı andlaşmalara ihtirazî kayıd ileri sürme çok tartışmalı bir konudur. Milletlerarası Adalet Divanı génocide suçlarının önlenmesi ve ceza hakkındaki Sözleşme dolayısıyla verdiği istişari mütaleada ihtirazî kayıtlar hakkındaki görüşlerini belirtmiştir.⁴² Bu görüşlerin génocide Sözleşmesinin özelliklerine dayandığı Divan tarafından belirtilmesine rağmen milletlerarası hukuk yazarları bunları genel ilkeler olarak benimsemişlerdir. Divanın belirttiği ilkeler şöyle özetlenebilir :

a) Devletler andlaşmalara ancak imzaları ile bağlanırlar. Aynı kural ihtirazî kayıd için de geçerlidir.

b) Bir ihtirazî kaydın geçerli olması için bütün âkit devletler tarafından kabulü geleneksel bir ilke olmakla beraber uygulama bu ilkeyi yumuşatmıştır. Uygulamada mümkün olduğu kadar çok sayıda devletin katılmasının faydalı olacağı çok taraflı andlaşmalarda ihtirazî kayıdı bazı devletlerce rededilen bir devletin aynı ihtirazî kaydı kabul eden devletler bakımından andlaşmaya taraf olacağı kabul edilmektedir. Andlaşmaların bütünü ile uygulanmaları bir hukuk kuralı değildir.

c) Çok taraflı bir andlaşmada ihtirazî kayıd hakkında bir hüküm bulunmaması böyle bir kaydın ileri sürülmesine engel olmaz. Kaydın geçerliği andlaşmanın niteliği, konusu, hükümleri, hazırlanış ve kabul usulü gibi unsurlar gözönüne alınarak kararlaştırılır.

Milletlerarası Hukuk Komisyonu Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna 1951 de verdiği bir raporda ihtirazî kaydın geçerliğini andlaşmanın konu ve amacına göre kısıtlamanın sübjektif bir işlem olduğunu belirterek ihtirazî kayıtların ancak bütün âkit devletlerce kabulü halinde geçerli olabileceğini ifade etmiştir.⁴³

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu oybirliği ilkesi ile daha esnek bir ölçü arasında tereddüd etmiştir.⁴⁴ Arada bağımsız devlet sayısının çok artması ihtirazî kayıtların bütün âkit devletler tarafından kabulünün gerektiği hakkındaki oybirliği ilkesini daha esnek bir hale getirmiştir. Birleşmiş Milletlerin emanetçi olduğu çok taraflı

(42) C.I.J, Recueil 1951 s. 15, 24.

(43) Resolution adopted by the United Nations General Assembly Nov. 16, 1950 A.J.I.L. C. 45 1951 No. 1 s. 13

(44) C. G. Fenwick, «Reservations to Multilateral Conventions» A.J.I.L. C. 46 1952 No. 1 s. 119-123; C. G. Fenwick, «Reservations to Multilateral Treaties» A.J.I.L. C. 45 1951 No. 1 s. 145-147; Oscar Schachter, «The Question of Treaty Reservations at the 1959 General Assembly» A.J.I.L. C. 54 nisan 1960 No. 2 s. 372-378.

andlaşmalarda da esnek bir uygulamaya gidilmiştir. Andlaşmalara konulan ihtirazî kayıtlar diğer âkit devletlere bildirilmiş, itiraz edenler kabul etmemişler, itiraz etmeyenler arasında andlaşma ihtirazî kayıtlarla yürürlükte sayılmış ve dolayısıyla ihtirazî kayıtları koyan devlet andlaşmaya taraf olarak kabul edilmiştir.

Bu uygulama karşısında Milletlerarası Hukuk Komisyonu da görüşünü değiştirmeye başlamıştır. Komisyon az sayıda devletin katıldığı sınırlı çok taraflı andlaşmalar için ihtirazî kayıtların bütün âkit devletlerce kabulü ilkesini saklı tutmuştur. Daha çok sayıda devletin katıldığı çok taraflı andlaşmalar için ihtirazî kaydın andlaşmanın konu ve amacı ile bağdaşabilme ilkesini kabule yanaşmış ve fakat uygulamada bu bağdaşabilirliğin tesbitinde güçlükler çıkabileceğine işaret etmiştir.

İhtirazî kayıtlar hakkında bir madde ihtiva etmiyen çok taraflı andlaşmalara ihtirazî kayıtların konulmasının gerçekde andlaşmayı değiştirebileceği görüşü Milletlerarası Hukuk Komisyonunda belirtilmiştir. Buna karşı ihtirazî kayıtları itiraz eden devletin bununla bağlı olmadığı ve ihtirazî kayıtları ileri süren devleti âkit devlet saymama teminatının bulunduğu hatırlatılmıştır.

Bu genel düşünceler ile 19 ncu maddede devletlerin ihtirazî kayıtları ileri sürme hakkı ilke olarak kabul edilmiştir. Bu ilkenin üç istisnası vardır. Birincisi andlaşma metninin ihtirazî kayıtların konulmasını açıkca yasaklamasıdır. İkincisi andlaşmanın belli ihtirazî kayıtların yapılmayacağını öngörmesi ve bahis konusu kaydın bunlar arasında bulunmamasıdır. Bu iki halde andlaşma ihtirazî kayıtlar hakkında doğrudan doğruya veya dolaylı olarak bir kural ihtiva etmektedir. Üçüncü istisna ihtirazî kaydın andlaşmanın metin ve amacına aykırı olması halidir. Bu halde de ihtirazî kayıtları ileri sürülemez.

Diplomatik Konferansın birinci devresinde en çok değişiklik teklifi yapılan maddelerden birisi de 19 ncu madde olmuştur. Bu madde yakın ilgisi dolayısıyla konferansda 20 nci madde ile birlikte incelenmiştir. Hatta 19 ve 20 nci maddeleri bir madde haline getiren teklifler yapılmıştır. Tartışmalar sonunda 19 ncu madde ayrı bir madde olarak muhafaza edilmiş, c) bendi bir yazılış değişikliği ile kabul edilmiştir. Konferansın ikinci devresinde maddenin anlamı hakkında görüşler belirtilmiş ve bu arada Kanada, Milletlerarası Hukuk Komisyonunun raportörünün açıklamasına atfen maddenin her devletin ileri sürülen ihtirazî kayıtları serbestçe inceleyerek kabul edip etmemeye karar vermesine engel olmayacağını belirtmiştir.

« Madde 20⁴⁵ »*İhtirazi kayıtların kabulü ve ihtirazi kayıtlara itirazlar*

1. Bir andlaşmada açıkça müsaade edilen bir ihtirazi kaydın, andlaşma öngörmedikçe, diğer âkit devletler tarafından sonradan kabulü gerekmez.
2. Bir andlaşmanın bütünü ile bütün taraflar arasında uygulanması tarafların herbirisinin andlaşma ile bağlanmaya rızasının esaslı bir şartı olduğu andlaşmanın görüşmesine katılan devletlerin sınırlı sayısından ve konu ve amacından anlaşıldığı halde bir ihtirazi kaydın tarafların hepsince kabulü gerekir.
3. Bir andlaşma bir milletlerarası kuruluşun bir kuruluş senedi olduğu zaman andlaşmada aksine hüküm yoksa bir ihtirazi kaydın bu kuruluşun yetkili organı tarafından kabulü gerekir.

(45) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak :

« Madde 17 »

İhtirazî kayıtların kabulü ve ihtirazî kayıtlara itirazlar

1. Bir andlaşmanın açıkça veya dolaylı olarak müsaade ettiği bir ihtirazi kaydın andlaşma öngörmedikçe, diğer âkit devletlerce sonradan kabulüne lüzum yoktur.
2. Bir andlaşmanın bütünü ile bütün taraflar arasına uygulanması tarafların herbirinin andlaşma ile bağlanmaya rızasının bir ana şartı olduğu andlaşmanın görüşmesine katılan devletlerin sınırlı sayısından ve konu ve amacından anlaşıldığı halde bir ihtirazi kaydın tarafların hepsince kabulü gerekir.
3. Andlaşma bir milletlerarası kuruluşun bir kuruluş senedi olduğu zaman andlaşmada başka bir hüküm yoksa, ihtirazi kaydın bu kuruluşun yetkili organı tarafından kabulü gerekir.
4. Bu maddenin evvelki fıkralarında gözönüne alınmayan hallerde :
 - a) andlaşma yürürlükte ise veya giriyor ise ihtirazî kaydın âkit diğer bir devlet tarafından kabulü ihtirazî kaydı ileri süren devleti bu devlet bakımından andlaşmaya taraf yapar;
 - b) Bir ihtirazî kayda bir diğer devlet tarafından yapılan itiraz, bu devlet aksine niyetini belirtmemiş ise, andlaşmanın ihtirazî kayda itiraz eden devletle ihtirazî kaydı ileri süren devlet arasında yürürlüğe girmesine engel olur;
 - c) devletin andlaşma ile bağlanmaya rızasını bildiren ve ihtirazî kaydı ihtiva eden bir işlemi, hiç değilse diğer bir âkit devletçe kabul edildiği takdirde geçerli olur.
5. İkinci ve 4 ncü fıkralar bakımından bir ihtirazî kayıt, bir devlet tarafından bildirildiği tarihten on iki ay bittikten sonra veya sonraları ise andlaşma ile bağlanmaya rızasını bildirdiği tarihte reddedilmemiş ise bu devlet tarafından kabul edilmiş sayılır.»

4. *Evvelki fıkralarda gözönüne alınmayan diğer hallerde ve andlaşmada aksine bir hüküm yoksa :*
- a) *ihtirazi kaydın âkit diğer bir devlet tarafından kabulü ihtirazi kaydı ileri süren devleti bu devlet bakımından, andlaşma bu devletler için yürürlükte ise veya giriyor ise, andlaşmaya taraf yapar;*
 - b) *bir ihtirazi kayda diğer bir âkit devlet tarafından yapılan itiraz andlaşmanın itirazı ileri süren devletle ihtirazi kaydı yapan devlet arasında yürürlüğe girmesine, itirazı ileri süren devletçe aksine bir niyet açıkca ifade edilmedikçe, engel olmaz;*
 - c) *bir devletin bir andlaşma ile bağlanmaya rızasını ifade eden ve bir ihtirazi kaydı havi olan bir işlemi hiç değilse diğer bir âkit devletin ihtirazî kaydı kabul etmesi ile geçerli olur.*
5. *İkinci ve 4 ncü fıkralar bakımından ve andlaşmada aksine bir hüküm olmadıkça, bir ihtirazi kayıd, bir devlet tarafından, bildirildiği tarihten on iki ay sonra veya sonradan ise andlaşma ile bağlanmaya rızasını ifade ettiği tarihte itirazla karşılanmamış ise bu devlet tarafından kabul edilmiş sayılır.*

Madde bir ihtirazî kaydın hangi hallerde geçerli olacağını tesbit etmektedir. Madde bu suretle 19 ncu maddeki ilkeyi tamamlamakta ve uygulamasına mümkün olduğu kadar açıklık getirmektedir.

Maddenin 1 nci fıkrası ihtirazî kaydın andlaşmada doğrudan doğruya öngörüldüğü hali gözönüne almaktadır. Bu halde âkitler andlaşma metninde rızalarını evvelce bildirdiklerinden ihtirazî kaydın geçerli olması için ayrıca sonradan tanınmasına lüzum yoktur.

Maddenin 2 nci fıkrası gerçek anlamda çok taraflı bir andlaşma ile Avrupa Konseyinde olduğu gibi belli bir sayıda devletlerin yaptığı sınırlı çok taraflı andlaşma arasında bir ayırım yapmıştır. Sınırlı çok taraflı andlaşmalarda bu andlaşmalar bütünü ile uygulanacak ise ihtirazî kaydın bütün âkit devletler tarafından kabulü şart koşulmuştur. Konusu ve amacı bakımından bütünü ile uygulanması gereken andlaşmalar için de aynı ilke geçerlidir.

Maddenin 3 ncü fıkrası özel bir hali, milletlerarası bir kuruluşu meydana getiren andlaşmalara yapılacak ihtirazî kayıdların ge-

çerliğini tesbit etmektedir. Bu gibi andlaşmalarda aksine bir hüküm yoksa yapılacak ihtirazî kayıtların ilgili milletlerarası kuruluşun yetkili organlarınca kabulü gerekir. Sözleşmenin 5 nci maddesi milletlerarası kuruluşlarla ilgili andlaşmaları saklı tutmakla beraber Milletlerarası Hukuk Komisyonu bu fıkrayı kaleme almayı faydalı görmüştür. Bu fayda özellikle milletlerarası kuruluşun statüsünde ilgili bir hüküm olmadığı zaman gerçek bir anlam kazanacaktır. Milletlerarası kuruluşların statülerinin genellikle bütünü ile uygulanması gerekir. Bir ihtirazî kaydın bu uygulamaya engel olup olmayacağı kuruluşa katılan üyelerin organ olarak ifade edecekleri görüş veya karara bağlı olacaktır.

Maddenin 4 üncü fıkrası gerçek çok taraflı andlaşmalara ihtirazî kayıt ileri sürülmesini kolaylaştıran üç ilkeyi ifade etmektedir. Birinci ilke bir andlaşmanın yürürlüğe girmiş veya girmekte olduğu hallerde bir ihtirazî kayıt ileri sürülür ve bunu âkit bir devlet kabul ederse bu kabul, kaydı ileri süren devleti kabul eden devlete nazaran andlaşmaya taraf yapmasıdır. İkinci ilke bir ihtirazi kayıt ileri sürülür ve buna âkit bir devlet itiraz ederse itirazın, itirazı yapan devletin aksine bir niyeti yoksa andlaşmanın itiraz eden âkit devlet ile ihtirazi kaydı ileri süren devlet arasında yürürlüğe girmesine engel olmamasıdır. Aşağıda açıklandığı üzere ilke diplomatik konferansın ikinci devresinde değiştirilmekle beraber metindeki «itirazı ile süren devletçe aksine bir niyet açıkça ifade edilmedikçe» kelimeleri itiraz eden devlete, ilkeye rağmen ihtirazî kayıt ileri süren devletle kendi arasında andlaşmanın yürürlüğe girmesine engel olma imkânı tanınmıştır. Üçüncü ilke ise, bir ihtirazî kayıt ilerisüren devletin bu kayıt âkit devletlerden birisi tarafından kabul edildiği anda kaydı ileri süren devletin, kabul eden devlete karşı andlaşma ile bağlanmasıdır. Bu suretle ihtirazî kaydı ileri süren devletin andlaşma ile ne zaman bağlandığı belirtilmiş olmaktadır. Her üç ilke de gerçek çok taraflı andlaşmalara çeşitli ihtirazî kayıt ileri süren devletlerin bu kayıtları kabul eden devletler bakımından andlaşmalara taraf olmalarını sağlamaktadır. Andlaşmalara bu farklı kapsamlı yüklemelerle taraf olma (nisbi taraf olma-participation relative) uygulamada bazı güçlükler çıkarabilir. Milletlerarası Hukuk Komisyonu bu güçlükler rağmen mümkün olduğu kadar daha fazla katılmayı sağlamak için bu nisbi taraf olma sistemini kabul etmiştir.

Maddenin 5 inci fıkrası 2 ve 4 üncü fıkralar gereğince ihtirazî kayıt bakımından bir kural öngörmeyen andlaşmalara karşı ileri sürülen ihtirazî kayıtların zımnen kabulünün de mümkün olacağı-

nı açıklamaktadır. Bu imkân bazı andlaşmalarda öngörülmüştür. İhtirazî kaydın zımnen kabulünün devletlerin uygulamaları arasına girdiğini milletlerarası Adalet Divanı Génocide Sözleşmesine İhtirazî Kayıtlar davasında teyid etmiştir. Bir âkit devlet bir ihtirazî kaydın kendisine tebliğinden itibaren 12 ay içinde itiraz etmezse bu ihtirazî kaydı zımnen kabul etmiş sayılır. Andlaşmaya sonradan katılan yani henüz taraf olmamış bir devlet bahis konusu ise bu devlet de andlaşmaya katılırken evvelce yapılmış ihtirazi kayıtlara itiraz etmemiş ise bunları zımnen kabul etmiş sayılır.

Yukarıda söylendiği gibi bu madde diplomatik konferansın birinci devresinde 19 uncu madde ile birlikte incelenmiştir. Konferans her iki maddeyi de ayrı maddeler halinde muhafaza etmeyi kararlaştırmıştır. 20 nci maddeye de birçok değişiklik teklifi yapılmıştır. Bunlardan bazıları benimsenmiş ve Yazı Komitesi 20 nci maddenin geçici bir metnini hazırlamıştır. Yeni metin prensip itibariyle taslak metinden farklı olmamakla beraber konferans 20 nci maddenin kabulünü ikinci devreye ertelemiştir. İkinci devrede Sovyetler Birliği her devletin ihtirazî kaydı ileri sürmede egemen olduğu ve bunun diğer devletlerce kabulüne ihtiyaç bulunmadığı gerekçesi ile maddenin 4 ncü fıkrasının değiştirilmesini teklif etmiştir. Milletlerarası Hukuk Komisyonunun raportörü fıkranın devletlerin istedikleri ihtirazî kaydı istedikleri gibi ileri sürmelerini sınırlamak için kalem alındığını, fakat ilkenin değiştirilmesine bir itirazı olmadığını söylememiştir. Konferans 4 ncü fıkranın b) bendindeki ilkeyi çoğunlukla değiştirmiştir.

« Madde 21 ⁴⁶ »

İhtirazi kayıtların ve ihtirazi kayıtlara itirazın hukuki etkileri

1. Bir ihtirazi kayıd bir diğer tarafa karşı 19, 20 ve 23 ncü maddelere uygun olarak teessüs ettiği zaman :

a) ihtirazi kaydı ileri süren devlet için bu diğer tarafla ilişkilerinde andlaşmanın ihtirazi kaydın yapıldığı hü-

(46) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak :

« Madde 19 »

İhtirazî kayıtların hukuki hükümleri

1. Bir ihtirazî kayıd bir diğer tarafa karşı 16, 17 ve 18 nci maddelere uygun olarak yapıldığı zaman :

a) ihtirazî kaydı ileri süren devlet için andlaşmanın ihtirazi kaydın yapıldığı hükümlerini ihtirazi kayıdda öngörüldüğü oranda değiştirir ve

kümülerini ihtirazi kayıda öngörüldüğü ölçüde değiştirir, ve

- b) *bu hükümleri bu diğer taraf için de itirazi kaydı ileri süren devletle ilişkilerinde aynı ölçüde değiştirir.*
2. *İhtirazi kayıd andlaşmaya diğer taraflar için bunların kendi aralarındaki ilişkilerde andlaşma hükümlerini değiştirmez.*
3. *Bir devlet bir ihtirazi kayda itirazda bulunduğu zaman andlaşmanın kendisi ile ihtirazi kaydı ileri süren devlet arasında yürürlüğe girmesine karşı koymamış ise haklarında ihtirazi kaydın ileri sürüldüğü hükümler iki devlet arasında ihtirazi kaydın öngördüğü ölçüde uygulanmazlar.»*

Madde ileri sürülen bir ihtirazî kaydın bunu kabul edenler ile etmiyenler hakkında ne gibi bir hukukî etki yaratacağını belirtmektedir. İlke olarak bir ihtirazî kayıd, bunu ileri süren devlet ile kabul eden devletler arasında andlaşmanın hükümlerini ihtirazî kaydın öngördüğü ölçüde değiştirir. İhtirazî kaydı kabul etmiyen devletler için andlaşmanın hükümlerinde bir değişiklik yapmaz.

Maddenin 3 ncü fıkrası 20 nci maddenin 4 ncü fıkrasının b) bendindeki halde ihtirazi kaydın ne etki yapacağını belirtmektedir. Bir devlet, diğer bir devletin ileri sürdüğü ihtirazî kayda itiraz etmesine rağmen andlaşmanın kendisi ile ihtirazi kaydı ileri süren devlet arasında yürürlüğe girmesine karşı koymamış ise bu takdirde itiraz dolayısıyla ihtirazî kaydın ilişkin olduğu andlaşma hükümleri bu iki devlet arasındaki ilişkilere uygulanmaz. Yani ihtirazî kayıd andlaşmanın ilgili hükümlerini değiştirmez, sadece bu devletler bakımından uygulanmaz yapar.

Madde diplomatik konferansta incelenirken 3 ncü fıkrasının koyduğu kuralı değiştiren teklifler yapılmış, fakat bunlar sonradan geri alınmıştır. Diğer yazılış değişikliği tekliflerini gözönüne alarak

-
- b) *bu diğer taraf için bu hükümleri ihtirazi kaydı ileri süren devletle ilişkilerinde değiştirir.*
2. *İhtirazi kayıd, andlaşmaya diğer taraflar için bunların kendi aralarındaki ilişkilerde andlaşma hükümlerini değiştirmez.*
3. *Bir devlet bir ihtirazî kayda bir itirazda bulunduğu zaman andlaşmayı kendisi ile ihtirazi kaydı ileri süren devlet arasında yürürlükde imiş gibi kabul ederse haklarında ihtirazî kaydın yapıldığı hükümler iki devlet arasında ihtirazî kaydın öngördüğü ölçüde uygulanmazlar.»*

Yazı Komitesi tarafından hazırlanan metin oybirliği ile kabul edilmiştir. Konferansın ikinci devresinde maddenin 3 nci fıkrası 20 nci maddenin 4 üncü fıkrasının b) bendine paralel olarak yazılış değişikliğine uğramış ve madde başlığına «ihtirazî kayıtlara itiraz» kelimeleri de eklenmiştir.

« Madde 22⁴⁷ »

İhtirazi kayıtların ve ihtirazi kayıtlara itirazların geri çekilmeleri

1. *Andlaşmada aksine hüküm olmadıkça bir ihtirazi kayıt, bu kaydı kabul eden devletin rızasına ihtiyaç olmadan heran geri çekilebilir.*
2. *Andlaşmada aksine hüküm olmadıkça bir ihtirazi kayda bir itiraz heran geri çekilebilir.*
3. *Andlaşmada aksine bir hüküm olmadıkça veya anlaşılmış olmadıkça :*
 - a) *bir ihtirazi kaydın geri çekilmesi, bir diğer âkit devlet hakkında bu devlet bildiriye aldığı zaman geçerli olur;*
 - b) *bir ihtirazi kayda bir itirazın geri çekilmesi ihtirazi kaydı ileri süren devletin bu çekme bildirisini aldığı zaman geçerli olur. »*

Madde andlaşmada başka bir kural öngörülmemiş ise bir ihtirazî kaydın bunu kabul eden devlet veya devletlerin rızası olmadan geri alınabileceğini kabul etmektedir. Milletlerarası Hukuk Komisyonu madde taslağını hazırlarken ihtirazî kayıt ileri süren devletin, bu kaydı kabul eden devletle meydana gelen anlaşmasına rağmen ileri sürdüğü ihtirazî kayıt geri çekerek andlaşmayı tam olarak uygulayabilmesinin faydalı olacağını düşünmüştür. Maddenin I nci fıkrası bu düşüncüyü yansıtmaktadır. Diplomatik konferansın ikinci devresinde bir ihtirazî kayda karşı yapılmış bir itirazın geri çekilmesi hakkında maddeye paralel bir 2 nci fıkra eklenmiştir.

(47) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak :

« Madde 20 »

İhtirazî kayıtların geri çekilmeleri

1. *Andlaşmada aksine hüküm olmadıkça bir ihtirazî kayıt bu kaydı kabul eden devletin rızasına ihtiyaç olmadan heran geri çekilebilir.*
2. *Andlaşmada aksine hüküm olmadıkça veya anlaşılmış olmadıkça geri çekme diğer âkit devletlere bildirilmedikçe bir hüküm ifade etmez.»*

İhtirazî kayıt andlaşma hükümlerine bir aykırılık getirdiğinden bunu kaldırmak yapana, yani ihtirazî kaydı ileri süren devlete düşer. Bu sebeple maddenin 3 üncü fıkrasında ihtirazî kaydın geri çekildiği diğer taraf devletlere bildirilmedikçe bir hüküm ifade etmeyeceği açıklanmıştır. İhtirazî kaydın geri çekilmesi diğer devletler için bir güçlük çıkarırsa geri çeken devletin karşı tarafa makul bir süre tanınması iyi niyet ilkesinin bir gereğidir. Diplomatik konferansın ikinci devresinde ihtirazî kayda karşı yapılmış itirazlar için de fıkraya yeni bir bend eklenmiştir.

Diplomatik konferansın birinci devresinde geri çekmenin I nci fıkrada da yazılı biçimde olması istenmiş ise de bu yoldaki değişiklik teklifleri kabul edilmemiştir. Madde Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı biçimde oybirliği ile kabul edilmiştir. Konferansın ikinci devresinde Macaristan'ın teklifi üzerine madde yukarıda söylendiği gibi ihtirazî kayıt ve buna itiraz bakımından dengeli bir hale getirilmiştir.

« Madde 23⁴⁸ »

İhtirazi kayıtlar hakkındaki usul

1. *Bir itirazi kayıt, bir ihtirazi kaydın açıkca kabulü ve bir ihtirazi kayda yapılan bir itiraz yazılı olarak ifade edilmeli ve taraf devletlerle andlaşmaya taraf olma sıfatına sahip devletlere bildirilmelidir.*
2. *Bir ihtirazi kayıt, andlaşmanın metninin kabulü veya onaylama, kabul veya tasvip kaydıyla imzalandığı zaman ileri sürülmüş ise ileri süren devlet tarafından andlaşma ile bağlanmaya rızasının ifade edildiği anda resmen teyid*

(48) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak :

« Madde 18 »

İhtirazî kayıtlar hakkındaki usul

1. İhtirazî kayıt, ihtirazî kaydın açıkca kabulü ve ihtirazî kayda itiraz yazılı olarak ifade edilmeli ve andlaşmaya taraf olma niteliğine sahip diğer devletlere bildirilmelidir.
2. Bir ihtirazî kayıt, andlaşmanın metninin kabulü veya onaylama, kabul veya tasvip kaydıyla imzalandığı zaman ileri sürülmüş ise bu ileri süren devlet tarafından andlaşma ile bağlanmaya rızasının ifade edildiği anda resmen teyid edilmelidir. Bu takdirde ihtirazî kayıt teyid edildiği tarihte yapılmış sayılır.
3. İhtirazî kayda teyidinden evvel yapılmış bir itirazın sonradan teyidi gerekmez.»

edilmelidir. Böyle bir halde ihtirazi kayıd teyid edildiği tarihte yapılmış sayılır.

3. *İhtirazi kaydın teyidinden evvel yapılmış açık bir kabul veya bir itirazın sonradan teyidi gerekmez.*
4. *Bir ihtirazi kaydın veya bir ihtirazi kayda bir itirazın geri çekilmesi yazılı olarak ifade edilmelidir. »*

Madde ihtirazî kaydın nasıl ileri sürüleceği ve bunu kabul veya reddin nasıl olacağını, usulünü tesbit etmektedir.

Maddenin 1 nci fıkrası ihtirazî kaydın ileri sürülmesinin, kabul veya reddinin yazılı olmasını ve bunun âkit veya taraf olacak devletlere bildirilmesini şart koşturmaktadır. Bu kuralın konulmasının sebebi bir andlaşma hazırlanırken ve kesin metin ortaya çıkarken devletlerin şu veya bu biçimde ihtirazî kayıd ileri sürme niyetlerini açığa vurmalarıdır. Madde bu niyeti açıkca ve resmen tesbit etmek için ihtirazî kayıd ileri sürmenin, bunu kabul veya reddin yazılı yapılmasını ve diğer âkitlere bildirilmesi usulünü koymuştur. Zımni kabulün yazılı olmasına ve karşı tarafa bildirilmesine 20 nci maddenin 5 nci fıkrası hükmü dolayısıyla lüzum yoktur.

Maddenin 2 nci fıkrası andlaşmanın hazırlanmasının daha sonraki bir aşamasında, andlaşma metninin kabul ve onaylama, kabul veya tasvip kaydıyla imzalandığı sırada ileri sürülen ihtirazî kaydın da andlaşma ile kesin olarak bağlanılacağı zaman teyid edilmesini istemektedir. Bu suretle ihtirazi kaydı ileri süren devletin, bunu devam ettirip ettirmeyeceği kesin olarak bilinecektir. Bu bilgi zımnen kabulün meydana gelmesi bakımından da önemlidir.

Milletlararası Hukuk Komisyonu ihtirazî kayda teyidinden evvel yapılmış bir kabul veya itirazın da sonradan teyid edilmesini lüzumlu görmemiştir.

Madde Diplomatik Konferansın birinci devresinde incelenirken yazılışı ile ilgili değişiklik teklifleri yapılmıştır. Yazı Komitesi bunlardan 1 nci fıkrada yazılı bildirimlerin hangi devletlere yapılacağını belirten teklifi ve 3 ncü fıkranın yazılış biçimini değiştiren teklifi kabul etmiştir. Yazı Komitesinin düzelttiği metin Konferans genel kurulunca oybirliği ile kabul edilmiştir. Konferansın ikinci devresinde maddeye geri çekmenin de yazılı olarak ifade edileceğine dair bir 4 ncü fıkra eklenmiştir.

KESİM III

Andlaşmaların yürürlüğe girmesi ve geçici olarak uygulanmaları

Andlaşmaların akti deyimi milletlerarası andlaşmaların uygulanmalarına kadar geçirdikleri bütün aşama ve işlemleri kapsadığından andlaşmaların yürürlüğü ile ilgili III ncü kesim de 2 nci bölümde yer almıştır. III ncü kesim iki maddeliktir. Birinci maddede yürürlüğe girme, ikincide geçici olarak uygulama ile ilgili kurallar tesbit edilmiştir.

« Madde 24⁴⁹ »

Yürürlüğe girme

1. *Bir andlaşma, hükümleri veya görüşmelerine katılan devletlerin anlaşmaları ile uygun görülen tarzda ve tarihte yürürlüğe girer.*
2. *Böyle bir hüküm veya anlaşma yoksa bir andlaşma, görüşmesine katılan devletlerin hepsinin andlaşma ile bağlanmaya rızalarının tesbiti ile yürürlüğe girer.*
3. *Bir devletin bir andlaşma ile bağlanmaya rızasının tesbiti andlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra olursa andlaşmanın bu devlet bakımından yürürlüğe girmesi, andlaşmada aksine hüküm yoksa, rızanın tesbit edildiği bu tarihte olur.*
4. *Bir andlaşmanın, metninin tevsikini, devletlerin andlaşma ile bağlanmaya rızalarının tesbitini, yürürlüğe giriş tarz ve tarihini, ihtirazi kayıtları, emanetçinin görevlerini ve yürürlüğe girmeden evvel zaruri olarak ortaya çıkan diğer konuları düzenliyen hükümleri andlaşma kabul edildikten itibaren uygulanır. »*

(49) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak :

« Madde 21 »

Yürürlüğe girme

1. Bir andlaşma, hükümleri veya görüşmelerine katılan devletlerin anlaşmaları ile uygun görülen tarzda ve tarihte yürürlüğe girer.
2. Böyle hüküm veya anlaşma yoksa bir andlaşma, görüşmesine katılan devletlerin hepsinin andlaşma ile bağlanmaya rızalarının tesbiti ile yürürlüğe girer.
3. Bir devletin bir andlaşma ile bağlanmaya rızasının tesbiti andlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra olursa andlaşmanın bu devlet bakımından yürürlüğe girmesi, andlaşmada aksine hüküm yoksa, rızasının tesbit edildiği tarihte olur.»

Madde andlaşmaların nasıl ve ne zaman yürürlüğe gireceklerini düzenlemektedir.

Maddenin 1 nci fıkrası bir andlaşmanın yürürlüğe nasıl ve ne zaman gireceğinin ilke olarak taraf devletlerce tesbit edileceğini kabul etmektedir. Andlaşmasının görüşülmesine katılan devletler bunu andlaşmanın metninde veya ayrı bir anlaşmada tesbit ederler.

Maddenin 2 nci fıkrası andlaşmanın yürürlüğe gireceği tarihin açıkca tesbit edilmediği durumu gözönüne almaktadır. Bu durumda andlaşmanın yürürlüğe girdiği tarih görüşmesine katılan devletlerin hepsinin imza, onaylama, kabul ve tasvip gibi andlaşma ile kesin olarak bağlandıkları tarih olacaktır. Bu tarih uygulamada en son taraf devletin kesin rızasını ifade veya bildirdiği tarih olacaktır.

Maddenin 3 üncü fıkrası yürürlüğe girmiş bir andlaşmanın sonradan bu andlaşmaya katılan devlet hakkında ne zaman yürürlüğe gireceğini belirtmektedir. Bu durumda andlaşmada bir hüküm yoksa andlaşma, sonradan taraf olan devlet bakımından bu devletin andlaşma ile bağlandığı, yani kesin olarak katıldığı tarihte yürürlüğe girecektir.

Uygulamada devletlere hazırlıklarını tamamlamak imkânını vermek için bir andlaşmanın taraf devletlerin bağlanmasından bir süre sonra yürürlüğe girmesi kararlaştırılmaktadır. Örneğin diplomatik ve konsolosluk ilişkileri hakkında Viyana Sözleşmeleri ve Deniz Hukuku hakkındaki Cenevre Sözleşmeleri bağlanmadan bir ay sonra yürürlüğe girmişlerdi. Böyle bir süre maddenin 1 nci fıkrası gereğince her zaman tesbit edilebilir.

Diplomatik konferansta Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı metne İngiltere'nin teklifi üzerine bir 4 üncü fıkra eklenmiştir. Bu fıkra, mantıki olarak andlaşmanın yürürlüğe girmesinden evvel yerine getirilecek usul işlemleri hakkındaki hükümlerinin andlaşmanın metninin kabulünden itibaren uygulanması imkânını öngörmektedir. Madde konferansın ikinci devresinde bir değişikliğe uğramadan kesinleşmiştir.

« Madde 25⁵⁰ »

Geçici olarak uygulama

1. *Bir andlaşma veya bir andlaşmanın bir bölümü yürürlüğe girinceye kadar aşağıdaki hallerde geçici olarak uygulanır :*

(50) Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı taslak :

- a) *andlaşmanın kendisi böyle öngörmüş ise; veya*
 - b) *görüşmesine katılan devletler başka bir biçimde böyle anlaşmışlarsa.*
2. *Aksini andlaşma öngörmemiş veya görüşmesine katılan devletler başka biçimde anlaşmamış iseler bir andlaşmanın veya bir andlaşmanın bir bölümünün bir devlet bakımından geçici olarak uygulanması, bu devletin andlaşmanın aralarında geçici olarak uygulandığı diğer devletlere andlaşmaya taraf olmama niyetini bildirdiği zaman sona erer.»*

Madde ekonomik konularda olduğu gibi bazı acele ihtiyaçları karşılamak veya savaş tutuklularının serbest bırakılması gibi andlaşmadan biran evvel yararlanmak amacıyla devletlerin andlaşmaları, bunlara henüz daha kesin bağlayıcı rızalarını ifade etmeden geçici olarak uygulamaları imkânını teyit etmektedir. Madde gerçekte milletlerarası uygulamayı yansıtmaktadır.⁵¹ Bu konuda Türkiyenin de bir çok uygulamaları vardır.

Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı maddenin 1 nci fıkrası âkit devletlere andlaşma metninde veya andlaşmaya bağlı bir protokolde andlaşmayı geçici olarak yürürlüğe koyma imkânını tanımakta idi. Aynı fıkra bir andlaşmanın bir bölümünün de aynı biçimde geçici olarak yürürlüğe konmasını öngörüyordu.

Diplomatik Konferansın birinci devresinde Milletlerarası Hukuk Komisyonunun hazırladığı maddenin 1 ve 2 nci fıkralarını birleştiren ve geçici uygulamanın sona erme ihtimalini öngören yeni bir 2 nci fıkranın eklenmesine dair teklifler yapılmıştır. Değiştirilmiş metin geçici olarak yürürlük yerine uygulama ilkesini kabul etmiştir. Bu ilke kabul edilince âkit bir devletin geçici olarak uygulanan andlaşma yürürlüğe girmeden andlaşmaya taraf olmama niyetini diğer âkit devletlere bildirdiği takdirde geçici uygulamaya

« Madde 22

Geçici olarak yürürlüğe girme

1. Bir andlaşma geçici olarak yürürlüğe girebilir :
 - a) andlaşma, âkit devletlerin onaylama, kabul, tasvip veya katılmaları beklenirken geçici olarak yürürlüğe gireceğini öngörüyorsa; veya
 - b) görüşmelere katılan devletler böylece başka bir biçimde anlaşmışlarsa
2. Aynı kural bir andlaşmanın bir bölümünün geçici olarak yürürlüğe girmesine de uygulanır.»

(51) Ingrid Detter, a.g.e., s. 31.

son verebileceği mantıki bir sonuç olarak 2 nci fıkrada öngörülmüştür. Konferansın ikinci devresinde bazı devletler anayasalarındaki kurallar dolayısıyla andlaşmaları geçici olarak uygulayamayacaklarını söylemişlerdir. Bunlara maddenin sadece bir imkânı teyit ettiğini, anayasaları böyle bir uygulamaya cevaz vermeyen devletlerin geçici uygulama yapmaya mecbur olmadıkları cevabı verilmiştir. Bazı devletler de 2 nci fıkraya bir süre kaydı koymak suretiyle andlaşmaların güvenliğinin sağlanmasını istenmişlerdir. Konferans bu isteği kabul etmemiştir.